

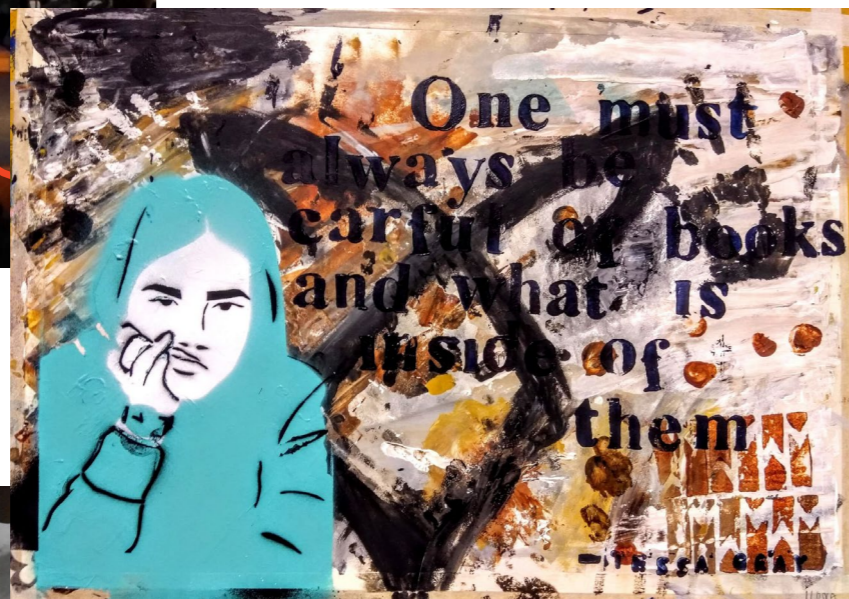
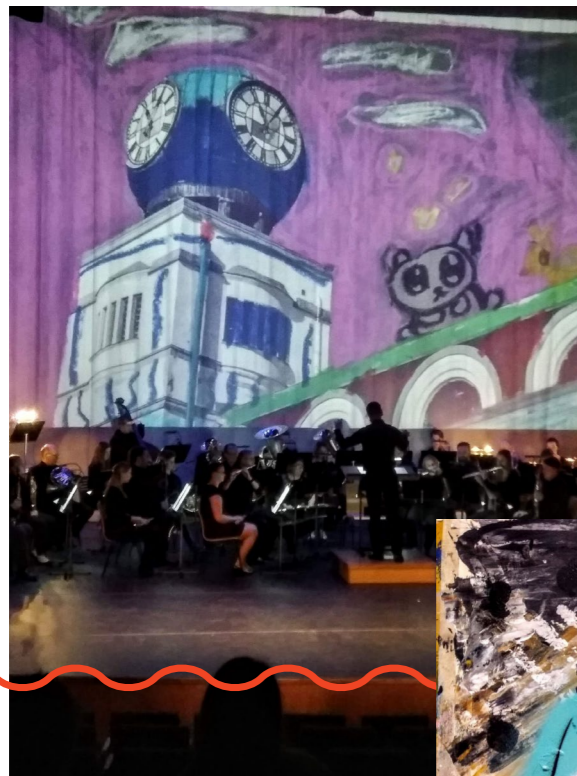
Om att ge barn och unga en röst

Hur hanterar Jakobstadsregionen förväntningar på ökad tillgänglighet, jämlikhet och ett breddat deltagande i konstundervisning?

Bo-Anders Sandström

Om att ge barn och unga en röst

Hur hanterar Jakobstadsregionen förväntningar på ökad tillgänglighet, jämlikhet och ett breddat deltagande i konstundervisning?

Bo-Anders Sandström

Grafisk design: Mikael Paananen
Denna rapport är utgiven med stöd från Svenska kulturfonden

Jakobstad 2023

Innehållsförteckning

1 Inledning	7
1.1 Barns och ungas rätt till konst och kultur	8
1.2 Vilka är de positiva effekterna av kultur och konstundervisning?	11
1.3 Vad menas med tillgänglig och jämlik konstundervisning?	13
1.4 Om möjligheter och lösningar	14
2 Syfte och frågor	15
3 Material och metoder	15
3.1 Intervjuer och enkäter	15
3.2 Paneldebatter, diskussioner och möten	16
3.2.1 Paneldebatter	16
3.2.2 Post-it-lappar	17
3.3 Konstbesök	17
3.3.1 Blankett till personal	18
3.3.2 Konstpedagogernas anteckningar	19
3.4 Webbenkät	19
3.5 Uppsökande verksamhet	19
3.5.1 Samarbete med specialklasser	20
3.5.2 Nyfinländare	21
4 Resultat	22
4.1 Utbildningsaktörerna i Jakobstadsregionen	22
4.1.1 Grundläggande konstundervisning	23
4.1.2 Fritt bildningsarbete	24
4.1.3 Småbarnspedagogiken, förskoleundervisningen och skolan	24
4.1.4 Finlandsmodellen	25
4.1.5 Yrkesutbildningen	25
4.1.6 Tredje sektorn och fria fältet	25
4.2 Konstutbudet och synen på konst	26
4.2.2 Synen på konst och konstundervisning	28
4.3 Ekonomi och verksamhetsmodeller	35
4.3.1 Finansiering av konstundervisning	35
4.3.2 Styrdokument	36
4.3.3 Tillgången till behörig och kompetent personal nu och i framtiden	38
4.3.4 Terminsavgifter	39
4.4 Samarbete och nätverkande	40
4.4.1 Befintliga nätverk	40
4.4.2 Samarbete med yrkesutbildningen	41
4.4.3 Framtida nätverk	42
4.5 Tillgänglighet och jämlikhet	42
4.5.1 Ur utbildningsaktörernas, tjänstemännens och politikernas synvinkel	43
4.5.2 Ur barns, ungas och vårdnadshavares synvinkel	46
4.5.3 Underrepresenterade grupper och deras syn	46
5 Sammanfattande diskussion och åtgärdsförslag	48
5.1 Åtgärdsförslag	53
Litteratur	57
Bilagor	

1 Inledning

Ifall man som barn eller ung väljer att satsa på konstutövande i Jakobstadsregionen, finns det i dag många olika faktorer som kan påverka möjligheterna att inleda en hobby. Utbudet ser olika ut beroende på val av konstämne, ålder, bostadsort, språk, nationalitet, etnisk, socioekonomisk eller kulturell bakgrund, kön, sexuell inriktning, för många att fungera eller förmodad "talang".

Tillgängligheten och jämlikheten inom konstundervisning i Jakobstadsregionen, liksom i övriga Svenskfinland, är bristfällig. Det framkommer i två undersökningar som utförts på uppdrag av Svenska kulturfonden. *Mer än en hobby* (2019) av Lasse Garoff hade fokus på kartläggning av konstundervisning på svenska i Finland medan *Konstundervisning för barn och unga på svenska i Finland* (2022) av Dan Sundblom fokuserade på verksamhetsförutsättningarna ur utbildningsaktörernas synvinkel. Undersökningar som stöder samma resultat, men gäller för hela Finland, har enligt Garoff redan gjorts bland annat på uppdrag av Regionförvaltningsverket år 2014. Undersökningen visade på stora skillnader mellan landskapen i såväl tillgång som efterfrågan. Läroanstalterna är starkt koncentrerade till södra Finland. Musik, bildkonst och dans var de överlägset mest förekommande konstämnena. Det unika med undersökningarna beställda av Svenska kulturfonden är att de fokuserar på villkoren i en finlands-svensk miljö.

Utgående från undersökningarna lanserade Svenska kulturfonden i maj 2022 projektet SKAPA, en strategisk satsning på konstundervisning för barn och unga. På sin SKAPA-webbsida (kultur-fonden.fi/stipendierobidrag/skapa/) skriver Kulturfonden att konstundervisning gör att barn och unga mår bra. Den stärker barns och ungas självkänsla, välmående, empati, identitet och kreativitet. Konstundervisning ger redskap för yrkeslivet och hela livet.

Med strategisk satsning menar Svenska kulturfonden att satsningarna på lång sikt skapar hållbara förändringar i strukturer, till exempel genom fördjupat samarbete som underlättar barns och ungas deltagande i konstundervisning. Andra långsiktiga åtgärder gäller säkringen av tillgången till behöriga och kompetenta konstlärare och pedagoger. Ett strategiskt projekt ska utvärderas av en extern aktör, utnyttja forskningsresultat som grund för beslut samt ha en plan för hur det lever vidare efter finansieringen från Kulturfonden.

Svenska kulturfonden delar in projektet SKAPA i tre huvudområden:

1. **SKAPA välmående:** Konst gör att vi mår bättre, alltså är det projektets mål att fler barn och unga ska stärka sin identitet genom att delta i konstundervisning
2. **SKAPA kreativitet:** Bredda konstutbudet och mångsidig undervisning för att stärka barns och ungas kreativitet och styrkor.
3. **SKAPA struktur:** Sporra kommuner och utbildningsaktörer att skapa nya strukturer, samarbeten, nätverk och studiestigar.

Efter ett inledande seminarium kastades bollen över till kommunerna och utbildningsaktörer runt om i Svenskfinland, och en första ansökningstid för finansiering av lokala SKAPA-projekt öppnades i oktober 2022. I Jakobstadsregionen gick kommunerna Kronoby, Larsmo, Jakobstad, Pedersöre och Nykarleby tillsammans med Yrkesakademien i Österbotten, Yrkeshögskolan Novia och en representant för KulturÖsterbotten in för en gemensam ansökan. Finansiering beviljades och ett regionalt projekt med namnet SKAPA Jakobstadsregionen kunde inleda sitt arbete i januari 2023.

Denna rapport är en beställning av arbetsgruppen för SKAPA Jakobstadsregionen. Resultatet utgör en grund för en kommande ansökan om finansiering av verksamhet för projektåren 2024–2025. Projektets syfte är att skapa förutsättningar för en hållbar

förändring på strukturell nivå. Rapporten ger en nyanserad och objektiv bild av den verklighet som råder i Jakobstadsregionen i dag och information som stöd för utveckling. Den bygger på nationella och internationella forskningsresultat och rapporter, samt på lagar, förordningar, deklARATIONER och styrdokument som berör konstundervisning för barn och unga. Dessutom reds definitioner och begrepp ut. Vad menas med konstundervisning? Hur definierar vi tillgänglig och jämlik konstundervisning? Var lägger Jakobstadsregionen ribban i frågan om ett breddat konstutbud?

1.1 Barns och ungas rätt till konst och kultur

Organiserad konstundervisning för barn och unga som finansieras med offentliga medel har långa traditioner i Finland. Under olika årtionden har man definierat uppdraget utifrån samhällets rådande behov och skraddarsytt utbildningen där efter. En av de mest synliga förändringarna inom konstområdet på 2000-talet är den ökade användningen av konst inom hälsa och välbefinnande. I boken *Taidetta! Kulttuurihyvinvinnin käsikirja* (2020) öppnar författarna Pia Houni, Isto Turpeinen och Johanna Vuolasto upp begreppet konst som en del av välmåendet. Det relativt nya är att man i dag starkt betonar barn och ungas rättigheter med krav på jämlikhet och tillgänglighet inom konstundervisningen. Eftersom utbildningsaktörer inom det offentliga är skyldiga enligt lag att arbeta för jämställdhet och likabehandling får det konsekvenser för hur vi definierar vårt uppdrag. Samhällsklimatet och politiska beslut påverkas av att flera internationella och nationella institutioner samt myndigheter samtidigt väljer att lyfta upp barns och ungas rättigheter.

Bland annat FN:s konvention om barnets rättigheter innehåller bestämmelser om mänskliga rättigheter för barn. Finland har 1991 genom lag beslutat att följa rekommendationerna, och det

betyder att vi förbinder oss att respektera och iakttä barnets rättigheter som tryggas i konventionen. Bland de viktigaste principerna i konventionen med tanke på projektet SKAPA Jakobstadsregionen kan nämnas:

- Alla barn har samma rättigheter.
- Alla barn har rätt till utbildning för att utvecklas.
- Varje barn har rätt att uttrycka sin åsikt.
- Barnets bästa ska alltid komma först.

Andra viktiga styrdokument är lagen om grundläggande konstundervisning (663/1998) som bland annat slår fast hur verksamheten ska organiseras. Lagen bestämmer i 5 § att Utbildningsstyrelsen beslutar om målen och det centrala innehållet för varje konstområde i *Grunderna för läroplanen för den grundläggande konstundervisningen* (2017). Det mest centrala i fråga om barns och ungas rätt till konstundervisning definieras i kapitel 2, ”Allmänna mål för den grundläggande konstundervisningen”, som slår fast uppdrag, värdegrund, syn på lärande samt mål: Den grundläggande konstundervisningen ska bygga på respekt för mänskliga rättigheter, jämställdhet, jämlikhet och kulturell mångfald. Det i sin tur förutsätter olika åtaganden som att uppgöra handlingsplaner som definierar hur utbildningsaktörer ska agera i förhållande till våra barn och unga.

Också det fria bildningsarbetet där en stor del av Jakobstadsregionens konstundervisning ordnas lyder under en lag som till viss del styr verksamheten. I lagen om fritt bildningsarbete (632/1998) första paragraf bestäms om syfte och mål för det fria bildningsarbetet. Här lyfts principen om livslångt lärande som stöder sammanhållningen och jämlikheten i samhället upp. Målet för undervisningen inom det fria bildningsarbetet är att främja individers mångsidiga utveckling, välmående och välfärd och att främja demokrati, pluralism, hållbar utveckling, kulturell mångfald och internationalism.

Förutom de lagar och förordningar som styr utbildningsaktörer inom det offentliga finns lagen om kommunernas kulturverksamhet (166/2019) som innehåller bestämmelser om kulturverksamheten. I § 2 står det bland annat att den ska ”främja alla befolkningsgruppers likvärdiga möjligheter till och deltagande i kultur, konst och bildning samt syften ska uppnås med utgångspunkt i demokrati, invånarorientering, jämställdhet, hållbar utveckling samt kulturell mångfald och dialog”. Lagen om kommunernas kulturverksamhet lyfter starkt upp frågan om likvärdig och jämlik tillgång till konst i många olika former, bland annat inom undervisning.

Utöver ovannämnda lagar och konventioner finns det lokala dokument som ger råd och rekommendationer om hur vi ska se på konstundervisningen i Jakobstadsregionen. Hit hör kommunernas strategiprogram, kulturläroplaner samt enskilda aktörers strategier och visioner. Kulturläroplaner, som kan ha olika benämningar beroende på kommun, är ett relativt nytt begrepp och stöder barns och ungas tillgång till konst och kultur. En kulturläroplan är ett verktyg för att genomföra kultur-, konst- och kulturarvsfostran som en del av undervisningen i kommunens skolor. Eftersom nästan alla barn och unga finns i skolan är tanken att kulturläroplanen säkerställer att alla får en högkvalitativ och jämlik kulturföstran.

Det gemensamma för de lagar, förordningar och planer som utarbetats för den offentliga verksamheten, dit grundläggande konstundervisning och konstundervisning som organiseras med statliga medel hör, är att de klart och tydligt ålägger aktörerna att utarbeta planer för att verkställa dem. Det betyder i klartext att man ska beakta frågor som gäller tillgänglighet och jämlikhet inom konstundervisning. Det är nu dags att gå från ord till handling!

Vad är den grundläggande utbildningens roll i sammanhanget? Man kunde kanske tycka att

skolan ser till att alla barn och unga får en rättvis och jämlik konstundervisning. Men är det så? Sedan övergången till grundskolan på 1970-talet har konstämnenas betydelse minskat i Finland, vilket medfört att de speciellt i grundskolans högre klasser ofta undervisas av obehöriga lärare eftersom timmarna inte räcker till för att inrätta tjänster. Konstämnen noteras inte vid antagningen till klasslärarutbildningarna och många klasslärare har svaga baskunskaper, även när de fortsätter ut i arbetslivet. Även om det finns utmaningar inom den grundläggande utbildningen så finns det förstås många positiva exempel. En skola kan ha den rätta attityden och de rätta pedagogerna för kvalitativ och mångsidig undervisning, men också andra faktorer som kulturläroplanen och enskilda projekt kan bidra till en lokalt hög nivå.

I artikeln ”Taidekasvatus – peruskoulun sokea piste” (Juntunen & Anttila 2019) konstaterar författarna att gapet mellan de förordningar som styr undervisningen och det praktiska genomförandet blir allt större och djupare. Den avsedda läroplanen och den genomförda läroplanen motsvarar inte varandra. Dessutom finns det ett problem inbyggt i systemet eftersom skolan erbjuder i huvudsak enbart två ämnen, musik och bildkonst. Men skolan är den enda platsen där vi når alla barn och det i sig möjliggör en tillgänglig och jämlik konstundervisning. Det gör en satsning med syfte att stärka konstundervisningen i skolan attraktiv och vettig. Det har också Svenska folkskolans vänner (SFV) insett. Via nätverket BRAVO (<https://www.sfv.fi/sv/bidrag/kulturochbibliotek/bravo/>) försöker man stärka konstämnenas ställning i skolorna och ge lärare verktyg för att använda mera konst i undervisningen. Målet är att eleverna redan i unga år ska få en god relation till och ett intresse för konst och kultur.

1.2 Vilka är de positiva effekterna av kultur och konstundervisning?

Det har under de senaste åren publicerats flera studier om konstens positiva inverkan på välfärd och hälsa. Bland annat Unesco (2010 och 2006), FN:s organisation för utbildning, vetenskap och kultur, betonar konstfostrans betydelse när man strävar efter att lösa nutidens sociala och kulturella utmaningar. Konstens multidisciplinära och mångkulturella perspektiv tros bland annat bidra till identitetsbyggande, interkulturell samverkan, gott medborgarskap och fredsfostran, som är en förutsättning för en hållbar framtid. I en annan rapport, "How the arts impact communities. An introduction to the literature on arts impact studies" (2002) slår Joshua Guetzkow fast att konsten ökar socialt kapital och samhörighet mellan samfundets medlemmar, den har en positiv inverkan på ekonomin och är nyttig för individerna – den förbättrar hälsan, ger psykiskt välbefinnande, utvecklar färdigheter, kulturellt kapital och kreativitet.

Det finländska projektet ArtsEqual, som mellan åren 2015 och 2021 granskade konstens betydelse för samhället och effekter framför allt ur jämlikhetens och ett likvärdigt deltagandes perspektiv, listar många positiva effekter av konstfostran. Projektets webbplats (artsequal.fi) innehåller bland annat resultat om dansens positiva effekter på inlärning. Den kognitiva förmågan tycks främjas av utmanande träningsformer som utvecklar motoriken, såsom dans. Kai Lehtikainen listar i sin poster "Taide hyvinvoinnin edistäjänä kaupungeissa" (2017) flera goda egenskaper, som att konst stärker hälsa och funktionsförmåga, förhindrar ensamhet och socialt utanförskap, ökar livslängden, hjälper till att skapa sociala utrymmen som möjliggör möten samt motverkar spänningar mellan olika kulturer.

Rapporten *Konst, jämlikhet och välbefinnande* (Westerlund m.fl. 2016), som även den är ett

resultat av arbetet inom projektet ArtsEqual och finns på projektets webbplats, redogör för sin del för konstfostran och dess effekter på inlärningsförutsättningarna och välbefinnandet generellt som positiva och uppmuntrande. I rapporten konstaterar man att deltagande i konstnärliga aktiviteter rekommenderas både för barn, unga och människor i alla åldrar. Effekterna kan i stor utsträckning även förklaras med stöd av aktuell kognitionsvetenskap och hjärnforskning. Det har konstaterats att musikaliska aktiviteter har en positiv inverkan på kognitiva färdigheter, koncentrationsförmåga, uppmärksamhet, minne, lärande av motoriska färdigheter, språklig utveckling, sociala färdigheter och kreativt tänkande. Rapporten hänvisar också till en longitudinell amerikansk undersökning som visar att kulturen och konsten, när de mäts i BNP, har långsiktiga positiva effekter på den lokala ekonomin och att kulturinvesteringar har bestående ekonomiska effekter.

Också WHO lyfter upp positiva effekter av konstutövning i sin rapport *What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review* (Fancourt & Finn 2019). Rapporten, som kartlägger sambanden mellan konst, hälsa och välmående, visar på ett imponerande brett sätt hur konst kan påverka människors både psykiska och fysiska hälsa holistiskt. Rapporten går igenom 3 000 evidensbaserade undersökningar av konstens inverkan. Hälsoeffekterna av att delta i konst kan vara psykologiska, fysiologiska, sociala och beteendemässiga. Till exempel kan konsten stärka den sociala sammanhållningen eller minska ojämlikhet. Olika konstarter kan användas för att stödja barns utveckling, stärka utvecklingen av relationen mellan förälder och barn samt för att underlätta inläringen av tal och språk. Konsten kan också förebygga sjukdomar, till exempel genom att förbättra välbefinnande och mental hälsa, mildra effekterna av trauman och bromsa försämringen av kognitiva funktioner. Konstverksamheten utnyttjar ofta befintliga resurser innovativt och är därmed också kostnadseffektiv. Det

viktigaste är att konsten kan svara på komplexa utmaningar inom vården som det ännu inte finns några hälsovårdslösningar för. WHO-rapporten visar tydligt att hälso- och välmåendeeffekterna av konst – eller, mer allmänt, kulturellt välmåendearbete – har många styrkor och möjligheter. Enligt WHO:s rapport är satsningar på förebyggande åtgärder det mest produktiva ur ekonomisk synvinkel. Former för förebyggande kulturverksamhet producerar socialt och mänskligt kapital, som har betydelse för barns och ungas aktörskap och för att förhindra marginalisering.

En mjuk färdighet som enligt forskningen stärks av konstundervisning är empati och kreativitet. Det ovan nämnda finlandssvenska projektet BRAVO, som organiseras av Svenska folkskolans vänner och riktar sig till lärare som undervisar i bildkonst och musik inom inom den grundläggande utbildningen, ser kreativiteten som den mest centrala framtidskompetensen. Enligt BRAVO lär man sig via kreativa processer att tänka i nya banor, fantasin får flöda och innovationsförmågan väcks. Att ge utlopp för skaparkraften i en trygg miljö bidrar till att självkänslan och tron på den egna förmågan växer. Enligt kreativitetskonsult Sara Bengts är kreativiteten en superkraft, och människor som har dessa färdigheter formar och bestämmer om hur vår framtid ser ut (Sylvin-Reuter 2022). Bengts säger att alla är kreativa men på olika sätt och att vi alla kan träna upp vårt kreativa öga och vårt förhållningssätt så det blir mer dynamiskt och öppet för nya tankar och lösningar. Kreativiteten är inte enbart förunnad de så kallade kreativa branscherna som design och konst, utan förhållningssättet behövs och kan tillämpas av oss alla. Vidare säger Bengts att forskningen visar att chefer som är mer empatiska och ödmjuka och som engagerar sig i den skapande processen, får organisationer som är mer produktiva och inspirerande. De får medarbetare som är lojala, känner lägre stress och har ett bättre välmående överlag.

I en studie utförd i Finland av Mervi Kaukko, Jenni Alisaari, Leena Maria Heikkola och Nick Haswell (2022) kom det fram att konstnärliga ämnen, bland annat konst och musik, främjar integration och språkinlärning. Det beror på att konstnärliga ämnen inte i samma utsträckning är beroende av språk som mer teoretiska ämnen, utan kan stödja sig på kinestetiska förhållningssätt.

Den direkta ekonomiska vinsten av satsningar inom konst och kultur är svårämbar, men EU har satt som mål att den kreativa och kulturella sektorn (KKS) ska bidra med 7 % till BNP. I Finland är nivån i dag 4,5 %, så en ökad satsning inom den kreativa branschen är att vänta. Finland har genom tiderna haft en förmåga att ta fram internationella framgångsrika konstnärer, designer och arkitekter. Om BNP kan mätas i konkreta siffror så kan betydelsen av internationella varumärken som den nu aktuella artisten Käärijä inte alltid mätas i siffror. Konsten och konstnärer skapar ett varumärke, en bild av Finland som kan inverka positivt på turism, invandring och handel. Det finns alltså många tänkbara positiva effekter av satsningar inom konst och kultur. Konstens positiva effekter kommer dock inte av sig själva. De härrör från önskemål och behov hos enskilda människor, samhällen, organisationer och institutioner som en målmedveten handling.

Det är också på sin plats att förhålla sig kritisk till konstundervisning och kultur som den praktiseras i dag. Även om det finns många fördelar med konstundervisning, som välmående och de redskap för livet som den ger, finns det också utmaningar. Det handlar om hur man organiserar konstutbudet och undervisningen eller hur man som individ hanterar sin roll som konstnär. Cecilia Jeppsson konstaterar i doktorsavhandlingen *”Rörlig och stabil, bred och spetsig”. Kulturell reproduktion och strategier för breddat deltagande i den svenska kulturskolan* (2020) att Kulturskolan i Sverige gynnar en redan ”framgångsrik” målgrupp

i samhället medan invandrare, socioekonomiskt utsatta och till viss del pojkar är underrepresenterade. Det i sin tur kan leda till polarisering i samhället. Linnea Hjerpe kommer i sitt examensarbete *Kunskapskriser och stärkande processer. En studie av musikpedagogiska praktiker från ett normkritiskt perspektiv* (2022) fram till att pedagoger inom konstundervisning generellt har en förmåga till reflektion, känsla av socialt ansvar, emotionell kompetens och engagerad pedagogik men att utbudet på undervisning som behandlar jämställdhets- och inkluderingsfrågor på högskolenivå har varit litet och saknades helt i några pedagogers utbildning. Tidspress, resursbrist, konformitet och avsaknad av diskussion och stöd i kollegiet uppges vara bromsklossar som påverkar utvecklingen mot en mera rättvis konstundervisning. Rapporten *Konst, jämlikhet och välbefinnande* betonar för sin del att konsten, trots goda avsikter, inte automatiskt är icke-diskriminerande utan oavsiktligt kan stärka diskriminerande praxis till exempel genom våra uppfattningar om talang, kropp eller genus. Forskningsföreningen Suoni rf som producerar kunskap om samt arbetar för att främja social och miljömässig rättvisa i musikkulturer lyfter på sin webbsida upp många exempel på könsbaserad ojämlikhet och vithet i den klassiska musikkulturen i Finland (suoni.fi).

1.3 Vad menas med tillgänglig och jämlik konstundervisning?

Det finländska systemet för grundläggande konstundervisning och fritt bildningsarbete fungerar under offentlig reglering och finansiering, vilket ställer särskilda krav på jämlikhet och tillgänglighet. Enligt tidigare utredningar finns det emellertid stora skillnader i utbudet på konstundervisning och dess tillgänglighet beroende på elevens bostadsområde, socioekonomiska ställning, genus och ålder. Enligt rapporten *Konst, jämlikhet och välbefinnande* (Westerlund m.fl. 2016) försätter familjens socioekonomiska bakgrund barn och

ungdomar i en ojämlik ställning redan före skolåldern när det gäller såväl allmänna inlärningsförutsättningar och skolframgångar som hobbyverksamhet utanför skolan, inklusive konstintressen. Barns och ungdomars möjligheter att utnyttja sin egen potential är till stor del sammankopplade med familjens utbildnings- och inkomstnivå.

SKAPA Jakobstadsregionen har som mål att öka jämlikheten och tillgängligheten i konstundervisningen, och denna rapport undersöker hur verksamheten ser ut i dag, hur väl vi lyckas med vårt uppdrag. Det är viktigt att klargöra vad som menas med tillgänglighet och jämlikhet i denna kontext. God tillgänglighet består av en helhet där hinder för deltagande i konstundervisning har minimerats vad gäller tillgång till information, ekonomiska förutsättningar, den fysiska miljön, framkomlighet, utnyttjande av olika sinnen, social ställning samt kunskapsmässiga förutsättningar. Man kan också dela in tillgänglighet i olika synvinklar: pedagogisk synvinkel, elevs/studerandes synvinkel, samhällelig synvinkel och forskarnas synvinkel. Marja-Leena Juntunen och Sanna Kivijärvi (2019, s. 70) sammanfattar tillgänglighet så här: ”Tillgänglighet är att ta hänsyn till människors olika behov och främja jämställdhet: god tillgänglighet ökar möjligheterna till likvärdigt deltagande. Inom konstutbildning innebär det allas, särskilt barns och ungas likvärdiga möjligheter att delta i en verksamhet.”

Det andra nyckelordet i projektet SKAPA är jämlikhet. I fråga om konstundervisning för barn och unga innebär det till exempel jämlikhet inför lagen, det vill säga att alla människor – oberoende av politisk, social eller ekonomisk bakgrund – är lika mycket värda och behandlas på samma sätt. Utbildningsstyrelsen slår i *Grunderna för läroplanen för den grundläggande konstundervisningen* fast att den bygger på respekt för mänskliga rättigheter, jämställdhet, jämlikhet och kulturell mångfald. Jämlik konstfostran gör det möjligt för alla barn och unga att delta i konstundervisning, oberoende av bakgrund eller särskilda behov. Vi syftar alltså delvis

på samma sak när vi pratar om tillgänglighet och jämlikhet i konstundervisningen. Man kunde kanske tänka det så här: om den offentliga konstundervisningen bygger på jämlikhet så bör man se till att den är tillgänglig.

1.4 Om möjligheter och lösningar

Att Svenska kulturfonden går in med sex miljoner euro i en strategisk satsning för att förbättra förutsättningarna för konstundervisning för barn och unga betyder att det finns starka argument för det. Det framkommer tydligt i inledningen till denna rapport. Det finns ett momentum som bör utnyttjas för utveckling. För en bestående förändring krävs en grundlig utredning men också tid och resurser. En nyckel till framgång är en bred samhällsopinion som engagerar sig i processen i frågan om en jämlik och tillgänglig konstundervisning för barn och unga.

Effekterna av kulturell välfärdsverksamhet blir synliga på lång sikt. Det kan vara orsaken till att det inte ännu finns en nationell lösning för finansieringen av verksamheten. Det centrala för att åstadkomma permanent finansiering är att kulturell välfärd inkluderas i välfärdsplaner, verksamhetsplaner och strategier. Arbetet för att främja kulturell välfärd ska i sin tur inkluderas i social- och hälsovårdens tjänsteproducenters, kommuners och tjänsternas köparens budgetar.

I ett utvidgat välfärdstänkande ses konsten allt oftare som en del av social- och hälsovårdstjänster. Forskarna talar bland annat om samfundskonst, det vill säga om konst där konstnärerna samarbetar med olika grupper. Internationellt är samfundskonsten uppdelad i flera riktningar, som varierar till sin estetiska, etiska och politiska framtaning. Social- och hälsovårdens tjänster behöver få arbetsbeskrivningar över främjande av kulturell välfärd. Verksamhetsmodellerna för kulturell

välfärd behöver fästas vid strukturerna och få ledningens stöd för att bli inrotade. Men konsten har också ett egenvärde. Det är viktigt att barn och unga ges en möjlighet att njuta av konst och känna glädje i skapandet.

Mot bakgrund av den internationella och inhemska forskningslitteraturen är det klart att den traditionella synen på konst och konstfostran håller på att ändras. Uppkomsten av nya begrepp är ett tecken på att tidigare utgångspunkter är otillräckliga när man granskar konstens och konstfostrans nya verksamhetsmodeller, som ofta uppstår i gränssnittet mellan olika områden. ArtsEqual-forskningen riktar in sig framför allt på en ny typ av tvärprofessionell, konstnärlig och vetenskaplig hybrid verksamhet, kritisk granskning av dess effekter samt på produktion och etablering av nya begrepp. Man strävar efter att hitta forskningskriterier för hur konsten och konstfostran som bastjänster som alla har tillgång till på ett systematiskt och jämlikt sätt skulle kunna stärka välbefinnande och hållbar utveckling och stödja utvecklingen av kreativa engagerade och ansvarsfulla medborgare i Finland. Att stärka ställningen och verksamhetsförutsättningarna för konstundervisning som omfattar barn och unga ligger, som man av den inledande texten kan förstå, helt i samhällets intresse.

I kapitel 2 beskrivs rapportens syfte och frågor medan kapitel 3 beskriver arbetsmetoder och analysmaterial. Kapitel 4 redogör för de resultat rapporten fått fram och kapitel 5 sammanfattar rapporten samt lägger fram åtgärdsförslag.

Jakobstad, september 2023

Bo-Anders Sandström, utredare

Martin Nybacka, ansvarig för den utåtriktade verksamheten

Ida-Maria Rak, ansvarig för den utåtriktade verksamheten

2 Syfte och frågor

Baserat på tidigare forskningsresultat utgår denna rapport från en hypotes om att konstundervisning för barn och unga inte är tillräckligt jämlik och tillgänglig. Men varför är det så? Vilka strukturer och mekanismer skapar ojämlikhet inom konstfostran? Vilken typ av konstundervisning och konstfostran borde Jakobstadsregionen utveckla för att främja jämlikhet, deltagande och välbefinnande? Det är viktigt att frågorna besvaras eftersom beslut baserade på fakta är en nödvändighet för att utveckla nya verksamhetsmodeller. Syftet med denna rapport är att utreda tillgången till konstundervisning och strukturerna kring den samt skapa en bild av hur utbildningsaktörer, tjänstemän, politiker, barn och unga, föräldrar samt allmänheten i Jakobstadsregionen tänker kring frågor som rör tillgänglighet och jämlikhet inom konstundervisning. Det leder till rapportens två övergripande frågor:

1. Hur ser tillgången till konstundervisning samt strukturerna kring den ut i Jakobstadsregionen i dag?
2. Vad kan vi i Jakobstadsregionen göra för att öka tillgängligheten och jämlikheten inom konstundervisning?

De teman som har behandlats i mötet med utbildningsaktörer, tjänstemän och politiker är bland annat organisationsmodeller, verksamhetsmodeller, konstutbud, personal, tillgänglighet, jämlikhet, ekonomi och samarbete. I mötet med barn och unga, underrepresenterade grupper, deras vårdnadshavare samt allmänheten har fokus legat på målgruppens tankar, förhoppningar och förväntningar gällande konstundervisning. I diskussioner och enkäter riktade till personal inom småbarnspedagogiken, förskoleundervisning och grundutbildningen har frågorna handlat om konstbesök och processen kring dem har diskuterats. Finns det specifika utmaningar kring besöken, deltar alla barn, om inte varför, hur kan besöken förbättras?

3 Material och metoder

Det primära analysmaterialet för denna rapport består av intervjuer, enkäter, bokförda paneldebatter, diskussioner, möten och post-it-lappar. Tillvägagångssätten för att svara på rapportens frågor och problemställningar är indelade i kvalitativa och kvantitativa metoder. Utgående från rapportens frågeställningar ger kvantitativa data siffror som behövs för att dra slutsatser medan kvalitativa data ger detaljer och det djup som krävs för att förstå sammanhangen. Med andra ord, kvantitativa data ger en bra helhetsbild medan kvalitativa data lägger till detaljerna och kan göra resultaten mer personliga. Avsikten är att få fram mångsidiga data som kan ge svar på rapportens huvudfrågor.

3.1 Intervjuer och enkäter

Intervjuerna som kom igång vintern 2023 delades in enligt olika målgrupper och i olika faser. Kärnan utgör utbildningsaktörer i Jakobstadsregionen som erbjuder barn och unga konstundervisning på deras fritid. Denna grupp fångar upp de flesta barn och unga och utgör den primära målgruppen med tanke på denna rapportens syfte. Intervjuobjekten, som kontaktades i februari 2023, är fem rektorer och lärare/administrativ personal i fem medborgarinstitut inom den fria bildningen, samt två rektorer vid institut för grundläggande konstundervisning.

Följande målgrupp med tanke på rapportens syfte utgörs av yrkesutbildningarna inom konst i regionen. Hit hör Yrkesakademien i Österbotten och Yrkesakademien i Österbotten och Yrkesakademien i Österbotten och Yrkesakademien i Österbotten. De kontaktades i februari 2023.

Samtliga medverkande aktörer informerades via brev om SKAPA-projektets syfte och tillfrågades om deras intresse att medverka i en undersökning bestående av intervjuer och enkäter. Intervjufrågorna (bilaga 1) och enkäterna (bilaga 2) som indelades i fem huvudområden sändes på förhand tillsammans med förslag på datum för intervjutillfällena.

Intervjufrågorna, huvudområden:

1. Presentation, organisation
2. Konstarter och verksamhetsmodell
3. Personal
4. Tillgänglighet och jämlikhet
5. Ekonomi och samarbete.

För intervjuerna, som utfördes på intervjuobjektens arbetsplatser, reserverades 1,5 timme. Intervjuobjekten hade på förhand gett lov till att banda intervjuerna. Intervjuerna, som genomfördes under perioden februari–april, utfördes av utredaren.

Som grund för intervjuerna användes de på förhand utsända frågorna och enkäterna, men det uppstod också följdfrågor. Tanken med en på förhand utskickad enkät är att inte behöva sätta tid på att samla in data som kan tänkas vara knepiga att ta fram vid själva intervjutillfället.

En tredje och viktig målgrupp för denna rapport utgörs av representanter för småbarnspedagogik, förskoleundervisning, grundläggande utbildning och utbildning på andra stadiet. Gemensamt för denna grupp är att de bedriver offentlig verksamhet inom ramen för det finländska utbildningssystemet.

Finlandsmodellen, som bedrivs i hela projektområdet, togs även med. Det gemensamma för den undervisning denna grupp erbjuder är att den når nästan alla barn och unga, och eftersom det finns konstundervisning med på agendan är grup-

pen strategiskt viktig för rapporten. Processen motsvarade den med kärngruppen, det vill säga allt inleddes med information om SKAPA-projektets mål och syfte via brev och en kartläggning av intresset att mötas för diskussion. Även till denna grupp sändes frågor (bilaga 3) ut på förhand, men processen kan mera liknas vid semistrukturerade intervjuer eller till och med diskussioner initierade av utredaren. Mötena genomfördes under perioden februari–maj 2023.

Det finns i Jakobstadsregionen också en stark tredje sektor som erbjuder barn och unga konstundervisning, men gruppen utelämnades på grund av rapportens tidtabell.

3.2 Paneldebatter, diskussioner och möten

En målsättning med projektet SKAPA Jakobstadsregionen är att skapa synlighet, informera utåt och engagera politiker och allmänheten. Projektet har hela tiden målmedvetet samlat in data för rapporten, till exempel i samband med paneldebatter och pop-ups. Också nätverkande mellan olika SKAPA-projekt i Svenskfinland har medfört möten som i sin tur tillfört data för denna rapport. Övriga betydelsefulla möten som gett värdefull information är diskussioner med verksamhetsledaren vid förbundet för grundläggande konstundervisning Viivi Seirala och Ella Kari Norberg, vice ordförande i styrelsen för Kulturskolerådet i Sverige. Data som tillhör denna kategori har samlats in under perioden mars–juni 2023.

3.2.1 Paneldebatter

Under evenemanget ”KulTour” som gick av stapeln i maj 2023 ordnades paneldebatter med rubriken ”Konst och kultur som välfärd” (bilaga 4). ”KulTour” är Jakobstads Sinfoniettas och kulturutbildningarna i Campus Allegros turné till de

fem kommunerna i Jakobstadsregionen. Evenemanget har marknadsförts som en mångsidig och interaktiv kulturturné. Tjänstemän och politiker samtalade under evenemangen om olika frågor och kring konst och kultur under ledning av moderatorerna Kaj Kunnas eller Antti Koivukangas. Publiken involverades också genom möjligheten att ställa olika frågor till kommunalt anställda. De centrala frågor som paneldiskussionerna kretsade kring var:

- Vad är din egen erfarenhet av konst och kultur?
- Vet du hur mycket din kommun satsar på konst och kultur i dag?
- Vilka positiva effekter kan din kommun få via satsningar på konst och kultur?
- Varför betonas kreativa färdigheter i dag som en viktig egenskap inom näringslivet?
- Är du villig att satsa mera på konst och kultur, till exempel genom regionala satsningar?

3.2.2 Post-it-lappar

Vid pop-up-tillfällena där SKAPA Jakobstadsregionen medverkade under våren 2023 ställde projektets team fram två affischer med en fråga per affisch. Den första frågan var ”Vilka konstformer utövar du?” och den andra ”Vad betyder konst för dig?”. Under frågorna kunde deltagarna svara med så kallade post-it-lappar i olika färger. Frågorna tangerar projektets målsättningar i och med att de dels kartlägger vilka konstformer som utövas i regionen, dels ger information om vad personer inom de olika kommunerna anser är en form av konstutövning. Den andra frågan som handlade om konstens betydelse var av mera abstrakt art och uppmanade personerna att reflektera kring konst. Personer i olika åldrar och med olika bakgrunder har lämnat in svar.

3.3 Konstbesök

SKAPA Jakobstadsregionen genomförde under våren och hösten 2023 så kallade konstbesök på daghem, förskolor och skolor i projektets fem kommuner. De som genomförde konstbesöken var ett team bestående av konstpedagoger med olika bakgrund och kunskapsområde. Gruppstorlekarna var högst omkring tio barn per besök. När projektet inleddes i januari sammanställdes först ett program för konstbesök. Resultatet blev ett cirka 45 minuter långt ”konstbad” kallat *Labyrintens hemlighet* (bilaga 5), en ny helhet som daghem, förskolor och skolor kunnat ta del av. Besöken har hittills gällt barn i åldern 4–6 år, och dessa besök fortsätter enligt plan i de äldre åldersgrupperna. Barnen har genom programmet haft möjlighet att pröva på olika konstformer och skapa en berättelse tillsammans med ledarna på ett interaktivt sätt. *Labyrintens hemlighet* har med andra ord varit en process med fokus på en deltagarorienterad multikonstnärlig upplevelse, och har åstadkommit en mötesplats där barnens egna åsikter och tankar gällande konst får ta plats.

Deltagandet i *Labyrintens hemlighet* gav information till projektets kartläggning bland annat i fråga om tillgången till och synpunkter på konstundervisningen i regionen. Det här gjordes under själva konstbesöken men också genom kontakten som SKAPA Jakobstadsregionen haft med barnens vårdnadshavare inför besöken. Mera om den här datainsamlingen kan läsas i avsnitt 3.4, ”Webbenkät”. Därtill har ledarna vid daghem och skolor fått en blankett där de fyllt i egna reflektioner om själva konstbesöket och hur det tangerar den befintliga verksamheten på platsen i fråga. Mera om det här i avsnitt 3.3.1, ”Blankett till personal”. Alla data som genererats har behandlats konfidentiellt och deltagarna kommer inte att kunna kännas igen i rapporten.

Berättelsen för *Labyrintens hemlighet* formar en sagomiljö där olika händelser utspelar sig. Inled-

ningsvis presenteras och deltagarna medverkar genom att gemensamt bygga upp den här världen tillsammans med ledarna. Första delen i berättelsen har som mål att väcka ett intresse och att bilda en grund för fortsättningen. Processen med att bygga upp världen ackompanjeras av en lugn bakgrundsmusik och olika ljudeffekter.

Ledarna förklarar att barnen i den här berättelsen själva får bestämma till exempel precis vad de ska äta och vilket program de ska ha under dagen. I det här skedet har ledarna frågat barnen vad de skulle göra om de fick göra precis vad de ville, och olika frågor ställs för att hjälpa barnen på vägen i tankeprocessen. Ledarna uppmanar barnen till att reflektera och ta initiativ i berättelsen. Till berättelsen hör också spänningsmoment som när ett monster kommit med i *Labyrintens hemlighet*. Musiken och ljudeffekterna förstärker de mera dramatiska tillfällena i berättelsen. Under hela berättelsens gång har barnen möjlighet att konstruera världen på ett interaktivt sätt med ledarna. Berättelsen aktiverar således kreativt tänkande och samarbete. Under berättelsens gång rör barnen sig i en egen fiktiv värld, men under processen får ledarna höra vad barnen tänker kring sin fritid och vardag.

Efter att själva berättelsen är klar fortsätter konstbesöket med att återkoppla till de olika händelser som utspelat sig i berättelsen. Barnen gör så kallade stillbilder tillsammans med ledarna. Med hjälp av musiken och ljudeffekterna som hörts under besöket återkopplar ledarna tillsammans med barnen. Exempelvis får barnen låtsas vara monstret ute i skogen och plocka fröna till den magiska växten i berättelsen. Därefter fortsätter besöket med kollektiva rörelser till musiken och ett tillfälle där barnen kan pröva på olika instrument. I det här skedet prövar barnen att skapa musiken till den fest som de hade i *Labyrintens hemlighet*.

Avslutningsvis får barnen sätta ett klistermärke på bilder som får symbolisera olika konstformer

som dans, musik, ordkonst, bildkonst och teater. Barnen uppmuntras att tänka på vilken konstform de vill pröva på eller den konstform som är favorit. Om det inte har kommit fram tidigare under berättelsen återkopplar ledaren och frågar barnen vad de tänker på när de hör ordet konst och vad de tycker om att göra. Konstbesöken har varit värdefulla med tanke på att SKAPA Jakobstadsregionen har gjort inslag i barnens vardag, och varje berättelse som skapats har blivit en egen unik historia. Även om varje berättelse och varje imaginär värld har varit unik har SKAPA Jakobstadsregionen ställt vissa typer av frågor till alla grupper som tagit del av programmet.

3.3.1 Blankett till personal

Under konstbesöken har personal på de olika platserna fått en blankett där de fyllt i egna reflektioner om besöket. Vissa har kunnat fylla i pappret i stunden och vissa har skickat in reflektioner i efterhand till teamet. Frågorna behandlade innehållet i konstbesöket *Labyrintens hemlighet* men också barnens agerande och reaktioner under besöket. Frågor som ställdes till personalen var:

- Deltar alla barn i processen? Om inte, varför tror du?
- Är det något som skiljer sig åt under denna process (med tanke på barnets beteende) i jämförelse med vardagen på daghemmet? Om ja, vad?
- Hur skulle du med egna ord beskriva barnens agerande under processen?
- Påminner konstbesöket *Labyrintens hemlighet* om annan verksamhet på daghemmet? Dra gärna paralleller till liknande verksamhet och beskriv vilka likheter och/eller olikheter som finns.
- Lade du märke till några utmaningar med konstbesöket?

- Fanns det delar av konstbesöket som du upplevde att fungerade speciellt bra? Om ja, vilka?
- Förslag inför framtida konstbesök?

Efter konstbesöken har personalen uppmanats att skriva reflektioner och skicka in dem till teamet. Den här datainsamlingen har organiserats i egna dokument där reflektioner som kommit in från ledarna samlats.

3.3.2 Konstpedagogernas anteckningar

Under konstbesöket *Labyrintens hemlighet* hade ledarna i uppdrag att fylla i observationer och tankar som barnen delat med sig av. I berättelsen konstrueras, som det framgick ovan, en imaginär värld där barnen har möjlighet att göra precis vad de vill. Deltagarna i *Labyrintens hemlighet* har också haft möjlighet att reflektera kring vad konst betyder. Fokus under konstbesöket var att fråga barnen vad de i allmänhet tycker om att göra:

- Vad skulle ni göra om ni själva bodde i barnens land och fick göra precis vad ni ville?
- Vad tänker du på när du hör ordet konst?
- Vad tycker du om att göra?

Ledarna för programmet hade som en del av sitt uppdrag att bokföra barnens reflektioner och tankar i efterhand i ett dokument. Den här informationen har sedan behandlats av teamet.

3.4 Webbenkät

SKAPA Jakobstadsregionen har utformat en webbenkät med centrala frågor kring projektets målsättningar. Frågorna i enkäten fanns på tre olika språk, svenska, finska och engelska, och webbadressen var skapa.blankett.fi. Teamet skapade enkäten

för att göra det möjligt att bilda sig en uppfattning om deltagandet i konstundervisningen, och därtill få ta del av åsikter och utvecklingsförslag kring den i regionens olika kommuner. Att ha en enkät tillgänglig online är fördelaktigt med tanke på att många personer kan nås effektivt på en kort tid. En nackdel är att svaren inte behöver bli lika innehållsrika som i exempelvis diskussioner och i kontakt med barn och unga under konstbesök eller andra pop-up-evenemang. Att svara på enkäter online kan vara tidskrävande och begränsar möjligen antalet svar. Frågorna var:

- Vilka konstformer utövar och/eller deltar ni i?
- Om ni inte utövar eller deltar i någon konstform, varför?
- Är ni nöjda med undervisningsutbudet i er närregion?
- Hur kunde konstundervisningen förbättras enligt dig?

Frågorna riktade sig inledningsvis främst till föräldrar och vårdnadshavare vars barn tog del av konstbesöken på daghemmen, förskolorna och skolorna och puffades för i samband med konstbesöken. I ett senare skede av projektet formulerades frågorna mera allmänt kring konstundervisningen, för att inkludera ännu flera personer i svaren. Enkäten har puffats för i flera omgångar under det första året av SKAPA Jakobstadsregionen. Svaren som har kommit in genom enkäten är värdefulla genom att de kontinuerligt har uttryckt reflektioner kring konstundervisningen som sker i Jakobstadsregionen och vad deltagarna har för tankar kring den.

3.5 Uppsökande verksamhet

Under SKAPA Jakobstadsregionens inledande fas har det genomförts uppsökande verksamhet som berör målgruppen "underrepresenterade grupper". Syftet har varit att höra denna målgrupps tankar om konst och önskemål när det

gäller konstundervisning. Till underrepresenterade räknas barn och unga med särskilda behov, invandrabakgrund, funktionsvariationer och socioekonomiska utmaningar samt deras familjer.

3.5.1 Samarbete med specialklasser

I mars 2023 besökte teamet i SKAPA Jakobstadsregionen specialklasserna i Kyrkostrands skola och Länsinummen koulu i Jakobstad för att utvärdera samarbetet kring föreställningen *48 tusen möjligheter*, som sattes upp under vårvintern 2023. Arrangör för föreställningen var Wava-institutet. Föreställningens artister var elever från Wava-institutet, två professionella cirkusartister och elever från specialklasser i Kyrkostrands skola och Länsinummen koulu.

48 tusen möjligheter var en nycirkusföreställning med temat drömmar och möjligheter. Syftet med

produktionen var att lyfta upp existentiella frågor kring dessa teman och låta dem styra en kreativ process där olika konstformer möts och stöder varandra. Projektet strävade efter att skapa större helhetsupplevelser genom att låta sig inspireras av konstformen nycirkus som konstnärlig uttrycksform. Magin samt det tvärkonstnärliga, multisinnliga och fria uttrycket som nycirkus använder sig av resonerar utmärkt med Wava-institutets läroplan och den grundläggande konstundervisningens läroplansgrunder där strävanden som gränsöverskridande verksamhet och multilitteracitet står inskrivna. Konstformen nycirkus stöder också en pedagogisk målsättning för social inkludering. Grundvärderingen för cirkus i en social kontext är att allt är möjligt med utgångspunkt i varje individs unika förutsättningar.

SKAPA Jakobstadsregionen gjorde efter föreställningarna besök i specialklasserna i de två skolorna och utvärderade processen tillsammans med

eleverna och personalen. Frågorna handlade om övningarna inför och vad eleverna tyckte om att genomföra själva föreställningen. Under besöken utvärderades elevernas medverkan med hjälp av lek, diskussioner och stolar som fick representera ja-, nej- och kanske- eller vet ej-svar. Vid besöket i Länsinummen koulu användes i stället en värderingslinje eftersom eleverna i specialklassen var mera bekanta med den metoden. Efter att eleverna berättat om sina upplevelser riktas frågor till lärarna och personalen som dagligen jobbar tillsammans med eleverna i specialklasserna. Frågorna till personalen handlade om hur de upplevde processen och till exempel hur olika samarbeten skulle kunna se ut i framtiden.

3.5.2 Nyfinländare

SKAPA Jakobstadsregionen har haft ingående diskussioner med personer inom olika organisa-

tioner i Jakobstad och Kronoby som har en daglig kontakt till nyfinländare. Strategin ute på fältet har varit kvalitet framför kvantitet, och därför har projektet fört djupare diskussioner med färre människor snarare än kortare diskussioner med många. Hittills har djupare diskussioner med cirka fem personer och kortare diskussioner med ett tjugotal personer genomförts.

Som grund för diskussionerna användes två A3-planscher med frågorna "Vilka konstarter utövar du?" och "Vad betyder konst för dig?". Deltagarna fick besvara frågorna på post-it-lappar och tillsammans med diskussionsledaren diskutera vidare kring konst och konstutövande. De flesta som deltog nöjde sig med att skriva på post-it-lapparna, men med några diskuterades det en längre stund. Metoden användes både i diskussioner med personer som tillhör den underrepresenterade gruppen och med dem som har daglig kontakt med nyfinländare. Goda kontakter

har skapats till bland annat anställda vid Integrationsporten i Jakobstadsregionen, språklärare vid Kvarnen i Kronoby och språkcaféerna i Nykarleby samt till Folkhälsan, som alla ställt sig positiva till framtida samarbete.

4 Resultat

Resultatkapitlet omfattar datasammanställning och tolkning och reflektioner över resultatens relation till utgångsproblemet och frågeställningen. De resultat som presenteras i kapitlet baserar sig på en analys av de svar som samlats in via intervjuer, enkäter, möten och diskussioner. Citat ur materialet används för att åskådliggöra de medverkandes tankar och synpunkter.

En stor del av resultaten bygger på informanternas åsikter och erfarenheter. Begränsningar på grund av tidsramarna gör att en del informanter inte kunde beaktas i denna rapport. Resultaten är med andra ord inte heltäckande, men rapporten ger ändå en klar bild av hur många vi når, hur konstutbudet ser ut, hur verksamheten är strukturerad och vilka faktorer som påverkar tillgängligheten och jämlikheten inom konstundervisningen i Jakobstadsregionen.

4.1 Utbildningsaktörerna i Jakobstadsregionen

I Jakobstadsregionen finns ett rikt utbud av konstundervisning. De olika aktörerna har vuxit fram ur en tradition och ett lokalt behov som sedan styrt utvecklingen och synen på uppdraget. Till viss del går det att förstå hur våra strukturer och verksamhetsmodeller ser ut i dag genom att blicka bakåt.

Grundskolreformen under 1970-talet var en bidragande orsak till att vårt nuvarande system för

grundläggande konstundervisning utvecklades. I samband med att man gick över till nioårig grundskola minskade nämligen konstämnenas andel av undervisningen. Under denna första uppbyggnadsfas var det naturligt att musik och bildkonst, de två konstämnen i grundskolan, också blev de första som utvecklade strukturerad konstundervisning för barn och unga på fritiden. Därmed fick musik och bildkonst en ”tjuvstart” som säkert ännu i dag påverkar utbudet i vår region. Det bekräftas också i den sammanställda statistiken i avsnitt 4.2.

Musiken har historiskt sett haft en stark ställning i Finland, och Jakobstadsregionen utgör inget undantag. I historiken *Jakobstadsnejdens musikinstitut 40 år* (2014–2015) skriver Kaj Ahlsved att Jakobstads Orkester grundades redan år 1960. Orkestern förde med sig professionella musiker och ett behov av att utbilda kommande kunniga musiker. Det blev grunden till Jakobstadsnejdens musikinstitut (i dag Wava-institutet) som grundades 1974. Det intressanta med musikinstitutet är att det redan från början blev regionalt. En stark musikverksamhet förankrad i orkestern och ett regionalt institut var avgörande för beslutet att inleda yrkesutbildning inom musik i Jakobstad år 1985. Utbildningen som fick namnet Svenska Konservatoriet har sedan starten genomgått många reformer och förändringar, och i dag har vi två stadier av yrkesutbildning inom musik i Campus Allegro i Jakobstad. Musikens starka ställning har säkert också påverkat besluten att inrätta de musiklärartjänster som ännu i dag finns i Pedersöre MI och Kronoby MI.

Svenska konstskolan i Nykarleby grundades 1983. Skolan var verksam i Nykarleby ända till 2012 då verksamheten, som redan en tid arrangerats inom Yrkeshögskolan Novia, flyttade till det nybyggda Campus Allegro i Jakobstad. Skolan ska inte förväxlas med Konstis/Nykarleby konstskola för barn och unga som bedrivs i Nykarleby Arbis regi. Konstis kom till på 1990-talet med bland andra Leif Strengell i spetsen. Leif undervisade på

konstskolan i Nykarleby, så etableringen av konstskolan var säkert en bidragande orsak till att staden också fick en konstskola för barn och unga med läroplansbaserad verksamhet.

Blev en svacka då konstskolan i Nykarleby flyttade till Jakobstad 2012 men man kan komma långt i Konstis.

Konstis är ett bra exempel på långsiktig läroplansbaserad konstundervisning för barn och unga som ordnas med statliga medel via det fria bildningsarbetet.

Men också andra konstformer har vuxit fram ur olika sammanhang och påverkar det utbud Jakobstadsregionen har i dag. En viktig satsning på teater i vår region skedde 2010 i och med SÖU:s lansering av projektet *Teaterkonst i Österbotten*. Projektet fungerade som ett nätverk för grundläggande konstundervisning i teaterkonst i svenska Österbotten och ledde till en utveckling där många medborgarinstitut utvecklade läroplaner. Så skedde också i Jakobstadsregionen, och målet var att bygga upp ett nätverk av lärare, utbildningsanordnare och elever med strävan att erbjuda grundläggande konstundervisning i teaterkonst på orter där någon sådan inte tidigare funnits. Som ett resultat av projektet har till exempel Pedersöre MI en gedigen läroplan i teaterkonst som godkändes av kulturnämnden i Pedersöre kommun den 17 juni 2010. Huruvida nätverket fortfarande är aktuellt och drivande är oklart. I alla fall tycks projektets webbplats teaterkonst.fi inte vara igång. Teater som en del av utbudet i regionens konstundervisning för barn och unga har säkert också påverkats av den starka revytraditionen.

4.1.1 Grundläggande konstundervisning

Grundläggande konstundervisning som ordnas utanför skolan i första hand för barn och unga

och är en del av det finländska utbildningssystemet, arrangeras i Jakobstadsregionen av Wava-institutet och Mellersta Österbottens konservatorium.

Vid Wava-institutet kan du, barn, ung eller vuxen, studera musik, bildkonst, dans och teater målinriktat enligt läroplan. Därtill erbjuds musik för småbarn, också kallad musiklekis, samt projektbaserad ordkonstundervisning. Även om största delen av våra elever är barn och ungdomar, erbjuder vi också vuxna möjligheten att ta lektioner med våra duktiga lärare enskilt, i band eller kör via institutets öppna avdelning. (wavainstitutet.fi)

Wava-institutet upprätthålls av Jakobstad och organiseras enligt ett avtal mellan Jakobstad, Larsmo, Nykarleby och Pedersöre. Avtalet omfattar musik och dans. Bildkonst och teater förmedlas endast i Jakobstad eftersom de andra kommunerna inte deltar i finansieringen. I praktiken deltar ändå i viss mån barn och unga från hela regionen i Wava-institutets bildkonst och teater. En liten mängd barn och unga från Kronoby deltar i Wava-institutets verksamhet enligt separata överenskommelser. Wava-institutet erbjuder också ordkonst i projektform för hela regionens barn och unga. Ordkonsten följer inte i dag en läroplan, men projektet har som mål att utarbeta läroplansbaserad verksamhet enligt allmän lärokurs.

Mellersta Österbottens konservatorium ordnar grundläggande konstundervisning i musik och dans i Karleby och har ett avtal med Kronoby som gör det möjligt för barn och unga att studera vid konservatoriet. En viss fysisk närvaro i Kronoby har också etablerats men den är beroende av lärarresurser. Konservatoriet är inte tvåspråkigt, vilket betyder att svenskspråkig undervisning inte kan garanteras.

Både Wava-institutets och Mellersta Österbottens konservatorium betecknas i denna rapport som aktörer med formell konstundervisning. Wava-institutet är ett slags hybridorganisation som erhåller statsandelar för timbaserad undervisning enligt fördjupad lärokurs och kommunalt stöd för undervisning enligt allmän lärokurs. Mellersta Österbottens konservatorium som bedriver verksamheten enligt en fördjupad lärokurs upprätthålls av en understödsförening och skiljer sig på det sättet från Wava-institutet som är kommunalt.

4.1.2 Fritt bildningsarbete

En stor del av traktens konstundervisning för barn och unga bedrivs inom det fria bildningsarbetet. Medborgar- eller arbetarinstituten är fem till antalet och finns i alla kommuner förutom Larsmo som har ett avtal med Jakobstads Svenska Arbetarinstitut. Uppdelningen i arbetarinstitut och medborgarinstitut är en gammal tradition och har att göra med kommunens status. Om institutet låg i en stad var det naturliga namnet arbetarinstitut medan man i en landskommun gav institutet namnet medborgarinstitut.

Syftet med det fria bildningsarbetet är att främja ett enhetligt och jämlikt samhälle och aktivt medborgarskap. Utbildningen har även som mål att på många sätt främja individens utveckling och välbefinnande. (Utbildningsstyrelsen)

I Jakobstad finns förutom Jakobstads Svenska Arbetarinstitut också Pietarsaaren suomenkielinen työväenopisto, regionens enda finskspråkiga institut. Ett beslut om sammanslagning av medborgarinstituten i Jakobstad och Wava-institutet togs den 6 februari 2023, och det medför strukturella förändringar som kan få effekter i hela regionen och förstås för SKAPA projektet.

Man har en dröm när man kommer till Arbis.

Kronoby medborgarinstitut grundades 1891 och är speciellt på det sättet att verksamheten administreras av Kvarnen samkommun och kansliet finns vid Kronoby folkhögskola.

Pedersöre MI startade verksamheten i egen regi 1981, tidigare fanns det verksamhet i Pedersöre som administrerades av Jakobstads Arbis.

Pedersöre medborgarinstitut heter aktören i Pedersöre, medan Nykarlebys motsvarighet heter Nykarleby Arbis.

Nykarleby Arbis firar 60-årsjubileum i år, vi grundades 30.9.1963. Konstämnen såsom dans, musik, bildkonst och slöjd har funnits med i Arbis utbud sedan starten, men då kanske främst riktade till vuxna och unga vuxna.

Utbudet inom regionens konstundervisning för barn och unga varierar en aning mellan de olika kommunerna och mellan olika år, men här finns konstformer som bildkonst, dans, hantverk, musik och teater representerade. I avsnitt 4.2 går rapporten närmare in på utbudet inom regionens medborgarinstitut.

Till sin struktur är konstundervisningen inom regionens medborgarinstitut icke-formell konstundervisning. Det finns några undantag där verksamheten närmar sig formell konstundervisning, och det har i perioder funnits mycket ambitiösa försök att ordna grundläggande konstundervisning långsiktigt inom den fria bildningen i regionen. Den fria bildningen har automatiskt tillstånd att bedriva grundläggande konstundervisning med statsandelar, men det kräver också stora satsningar eftersom verksamheten är lagstadgad och läroplansbaserad.

4.1.3 Småbarnspedagogiken, förskoleundervisningen och skolan

En betydande konstfostran i samtliga fem kommuner bedrivs inom ramen för småbarnspedagogik,

förskoleundervisning och grundläggande utbildning.

Det allra viktigaste som borde stärkas och utvecklas i Finland är konstämnen.

Förutom undervisning i de traditionella konstämnen bildkonst och musik har insatser gjorts för att lyfta upp andra konstämnen via kommunernas kulturläroplaner. Kulturläroplanerna, som kan gå under olika benämningar beroende på kommun, finns i dag i alla kommuner förutom Jakobstad.

Kultur i skolan garanterar att alla barn och unga får samma möjligheter att uppleva och utöva konst och kultur

Det unika med småbarnspedagogik, förskoleundervisning och grundläggande utbildning är att de når nästan alla barn och unga i Jakobstadsregionen.

Gymnasier, som är en del av andra stadiets utbildning, finns i alla kommuner förutom Larsmo. Gymnasieutbildningarna erbjuder undervisning i bildkonst och musik. Jakobstads gymnasium är det enda i regionen som erbjuder inriktning på konstämnen via sina bildkonst- och musiklinjer. Ett regelrätt konstgymnasium med statlig finansiering är det ändå inte frågan om.

Vi samarbetar med geografi, biologi och modersmål kring arkitektur, miljö, ekotänk, design och dikter.

4.1.4 Finlandsmodellen

En annan utbildningsaktör som erbjuder konstundervisning enligt barns och ungas behov och som är verksam i regionen är Finlandsmodellen. Den startade hösten 2021, på initiativ av Undervisnings- och kulturministeriet, med målet att ge barn och unga möjlighet att kostnadsfritt utöva en hobby

i samband med skoldagen och på det sättet öka barns och ungas välbefinnande. Finlandsmodellen erbjuder hobbyverksamhet enligt barnens önskemål, alltså inte enbart konstundervisning.

Lurar vi barnen om vi erbjuder 80 olika hobby-möjligheter..?

Finlandsmodellen ger regionen ett brett tillskott i konstutbudet och bör räknas som en resurs i denna kontext.

4.1.5 Yrkesutbildningen

Jakobstadsregionen har en unik position i och med att den svenskspråkiga yrkesutbildningen på två stadier är belägen i Campus Allegro i Jakobstad. Andra stadiets utbildning inom musik och visuell framställning ordnas av Yrkesakademien i Österbotten medan tredje stadiets utbildning inom konst, foto, design, musik och scenkonst drivs i Yrkeshögskolan Novia regi. Yrkesutbildningarnas och Campus Allegros betydelse för hur konst- och kulturlivet utvecklats i regionen kan inte överskattas. Den samlade summan resurser som utgörs av personal, studerande, material, teknik, utvecklingsenheter med mera kommer hela regionen till nytta genom konserter, konstevenemang, projekt, tillgång till pedagoger, utveckling och samarbeten. Detta påverkar självklart utbudet och därmed tillgängligheten inom regionens konstundervisning för barn och unga.

4.1.6 Tredje sektorn och fria fältet

Slutligen är Jakobstadsregionen berikad med en aktiv och kunnig tredje sektor. Hit hör privata aktörer, föreningar, organisationer, församlingar och samfund. Bland de aktörer som listas i "Konstundervisning i Jakobstadsregionen" (bilaga 6) är det ingen som bedriver formell konstundervisning, och ibland är det svårt att exakt definiera om verk-

samheten kan räknas som konstundervisning. Det förtar ändå inget av den tredje sektorns betydelse i regionen. Det finns musikundervisning bland annat inom regionens församlingar och i Jeppo Ungdomsorkester, medan gymnastikföreningarna erbjuder dansundervisning. Teaterföreningarna i regionen erbjuder många möjligheter för barn och unga att utvecklas inom teaterkonst, och bildkonstföreningar och konstklubbar arrangerar bildkonstverksamhet.

4.2 Konstutbudet och synen på konst

För att kunna argumentera för och föreslå förändringar i frågan om tillgång till konstundervisning behöver man känna till siffrorna. Svenska kulturfonden satsar via sitt strategiska SKAPA-projekt pengar för att få med flera barn och unga i en mångsidig undervisning. Motiveringen är att de positiva effekterna av konstundervisningen borde nå flera, annars riskerar vi att bygga ett samhälle med A- och B-klassens medborgare med ökad polarisering som följd.

Kulturfonden, liksom SKAPA Jakobstadsregionen, fokuserar på konstundervisning som förmedlas på fritiden. Men hur definierar man en tillräcklig mängd barn och unga inom konstundervisningen i Jakobstadsregionen? Ett sätt är att jämföra det procentuella antalet deltagare i Jakobstadsregionen med siffror för hela landet. Enligt Tiia Luomas utredning *Taiteen perusopetus 2020* (2020) deltog cirka 128 000 barn och unga år 2019 i grundläggande konstundervisning i Finland. Det motsvarar cirka 17,5 % av barnen i åldern 7–18 i vårt land. Denna siffra beaktar inte barn och unga som deltar i icke-formell konstundervisning, så den verkliga siffran på nationell nivå är högre. Den andra frågan gällande konstutbudet som denna rapport tar ställning till är antalet konstformer i Jakobstadsregionen och den procentuella fördelningen mellan dem. Här är det svårare att jämföra

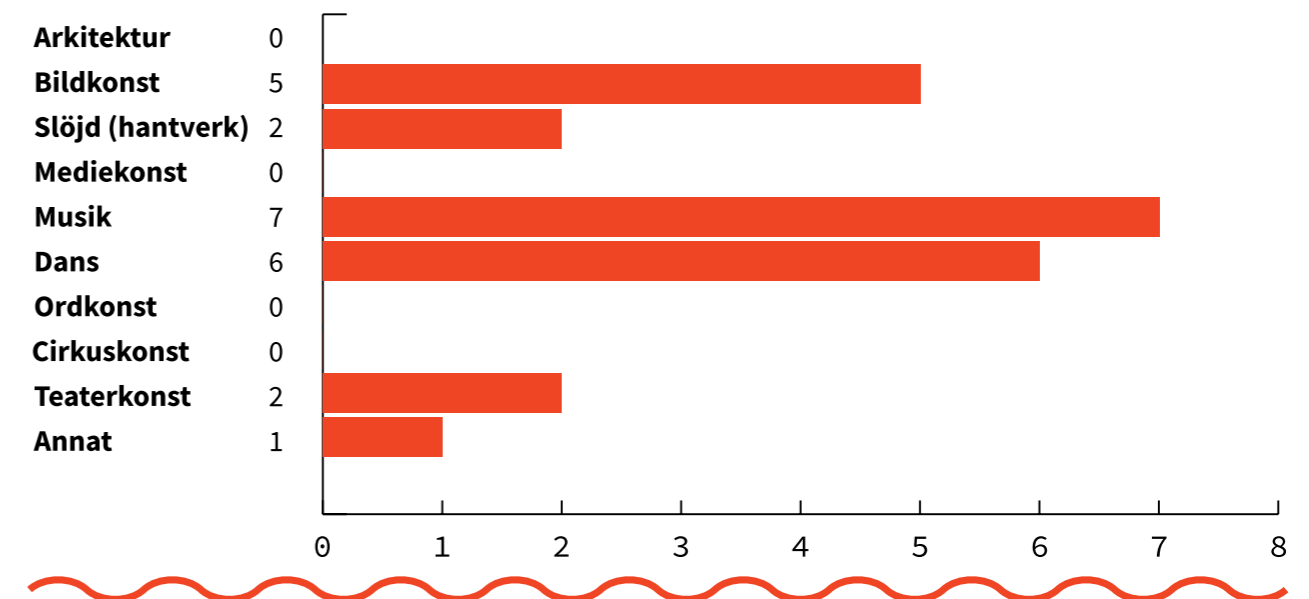
nationellt eftersom de siffror som finns tillgängliga inte är exakta och kommuner och regioner dessutom ser olika ut. Om man mäter antalet institut nationellt och vad de erbjuder är de tre största konstformerna musik (32 %), bildkonst (22 %) och dans (18 %).

4.2.1 Tillgången till konstundervisning i nuläget

Jakobstadsregionens viktigaste aktörer vad gäller konstundervisning för barn och unga på deras fritid är fem medborgarinstitut och Wava-institutet. Mellersta Österbottens konservatorium tas också med i denna kategori, men deras verksamhet når inom regionen endast 15 elever via avtal med Kronoby. Totalt når aktörerna cirka 1525 barn och unga.

Det överlägset största antalet barn och unga finns i Wava-institutet som har 800 elever. Det finns skäl att påpeka att siffran 1525 är en uppskattning, eftersom medborgarinstituten har kurser vars deltagare kan vara av varierande ålder. Det enda sättet att säkerställa hur många barn och unga som deltar i en del av medborgarinstitutets verksamhet vore då att räkna manuellt, och det är för tidskrävande. Elever i medborgarinstituten kan dessutom också vara elever i Wava-institutet och vice versa, vilket ger en felaktig bild av antalet barn och unga som nås. Antalet 1525 innehåller även deltagarna i musiklekskolan vid Wava-institutet. Eftersom den verksamheten inleds med barn i tre månaders ålder är det totala antalet barn och unga i Jakobstadsregionen inte helt jämförbart med den nationella statistiken. Jämförelsen haltar också eftersom den nationella statistiken enbart räknar barn inom grundläggande konstundervisning. Detta är ändå en första grov överblick av hur många som har tillgång till konstundervisning i Jakobstadsregionen. Antalet barn och unga i åldern 7–18 i regionen är 8076, vilket betyder att 18,9 % deltar i

Vilka ämnen erbjuder regionens institut (7 svar)

konstundervisning. Siffran står sig väl i den nationella jämförelsen, men motsvarande siffra ifall man räknar endast grundläggande konstundervisning, det vill säga Wava-institutets och Mellersta Österbottens konservatoriums elever, blir 10 %. Resultatet är alltså betydligt sämre än genomsnittet i Finland. Det finns orsaker att utveckla tillgången till konstundervisningen i regionen.

Vad gäller tillgången sett till de nio konstformer som Svenska kulturfonden listat i projektet så följer fördelningen i stort den nationella. Det betyder att musik är det ämne i Jakobstadsregionen som erbjuds mest följt av dans och bildkonst. Musik erbjuds av alla aktörer medan arkitektur, mediekonst, ordkonst och cirkuskonst inte har hittat sina platser i regionens utbud. Ordkonst erbjuds visserligen i Wava-institutets regi i dag, men det är endast i projektform vilket är orsaken till att den inte är med i statistiken. Hur konstformerna fördelas procentuellt sett i det totala antalet deltagare i Jakobstadsregionen framkommer inte i denna undersökning. Det är dock möjligt att se

hur de fördelar sig inom Wava-institutet som har tillgänglig statistik över de konstämnen som undervisas där:

- Bildkonst (19,5 %)
- Dans (9 %)
- Musik (62 %)
- Teater (9,5 %).

Också denna fördelning liknar den nationella där musik är störst följt av bildkonst. Här kan man notera att musiken har 180 barn inom Wava-institutets musiklekskolas verksamhet och att motsvarande start i tidig ålder inte finns inom de andra konstformerna.

Finlandsmodellen, som presenterades närmare i avsnitt 4.1.4, har blivit en betydelsefull aktör när det gäller hobbyverksamhet. Verksamheten ordnas av alla kommuner och tycks nå många barn och unga. Här är det mycket svårt att få fram tillförlitliga siffror som enbart gäller konstundervisning. Principen om att erbjuda gratis verksamhet

efter skoltid för alla barn och unga tycks inte helt uppfyllas eftersom kommunerna roterar mellan olika årsklasser per år. Det betyder att alla nås men inte varje år. Också utbudet varierar så stort att det är svårt att planera långsiktig verksamhet inom konstundervisning i Jakobstadsregionen. Men verksamheten når totalt många barn, och eftersom den är gratis så är den viktig i denna kontext. I hela regionen når Finlandsmodellen för tillfället ungefär 1815 barn och unga. En försiktig uppskattning är att av den verksamheten utgörs till cirka 25 % av konst eller kreativa ämnen, vilket skulle betyda 450 barn och unga som får undervisning i dessa ämnen. Eftersom många av dem kan delta i annan konstundervisning som ordnas i Jakobstadsregionen är det svårt att få en exakt uppfattning om det totala antalet barn och unga som nås. De ämnen som dominerar är musik, bildkonst, hantverksarbete och pyssel samt mix-ämnen eller kreativ-mix.

Yrkesutbildningarna vid Campus Allegro i Jakobstad bidrar också till konstutbudet i Jakobstadsregionen. Inom yrkesutbildningarna finns de flesta av regionens ungdomar i Yrkesakademien eftersom de vänder sig till en yngre målgrupp, medan upp-tagningsområdet för Novias del i större utsträckning är hela Svenskfinland, Finland och övriga länder. Även om den primära målgruppen för denna rapport är regionens barn och unga inom konstundervisning på fritiden är det av intresse och betydelse vilket utbud Yrkesakademien i Österbotten och Yrkeshögskolan Novia står för. Det får nämligen betydelse för tillgången på lärare och påverkar på det sättet utbudet. Novia har 375 studerande medan Yrkesakademien har 70 studerande inom konstutbildningarna. Ser man procentuellt på fördelningen mellan konstformerna så studerar 57 % konst, foto eller design, 36 % musik och 7 % scenkonst på Novia, medan 56 % av YA:s studerande studerar visuell framställning och 44 % musik.

Småbarnspedagogiken, förskoleundervisningen och grundutbildningen når nästan 100 % av regi-

onens barn och unga, men deras konstundervisning kan inte jämföras med den som bedrivs på fritiden. Dessutom ligger fokus inom skolan på musik- och bildkonstundervisning även om övriga konstformer syns mera och mera via satsningar på kulturläroplaner. Av betydelse för denna rapport är också gymnasier och speciellt Jakobstads gymnasium med sina musik- och bildkonstlinjer. Totalt studerar cirka 45 ungdomar på linjerna, och fördelningen mellan konstformerna är 56 % inom bildkonst och 44 % inom musik. Av de som studerar musik eller bildkonst i Jakobstads gymnasium är det många som också går i Wava-institutet eller deltar i medborgarinstitutets verksamhet, så det går inte heller här att addera siffrorna för att få den totala mängd barn och unga som tar del av regionens konstundervisning.

4.2.2 Synen på konst och konstundervisning

Hur man inom Jakobstadsregionens olika samhällsgrupper ser på konst och konstundervisning har stor betydelse när kommande beslut ska tas. Stödet från den politiska ledningen inom regionen är viktigt nu och i framtiden. Projektet SKAPA Jakobstadsregionens externa utredningsperson Anna Bertills konstaterar i sin utvärdering av fas 1 att det krävs en stor samhällsopinion som ser och tycker att det är viktigt att öka tillgängligheten och jämlikheten inom konstundervisning för barn och unga. Inom ramen för denna rapport hördes vissa nyckelpersoner som utbildningsaktörer, tjänstemän, politiker, barn och unga samt vårdnadshavare och kommuninvånare. En allmän hållning är att arbetet med att utveckla regionens konstundervisning är viktigt.

För att kunna skapa en bestående förändring krävs naturligtvis både tid och resurser. Men framför allt krävs en större samhällsopinion som ser och som tycker det är viktigt. Så länge samhällsopinionen är rätt tyst, blir det något av

en cirkel där man inte får implementerat själva processen som leder till förändring.
(Anna Bertills)

En viktig grupp med tanke på synen på konst och konstundervisning är utbildningsaktörerna i regionen. Av dessa kan man dela in aktörerna i de som enbart förmedlar konstundervisning och de som har ett brett utbud. Självklart ser en ledare inom Wava-institutet, YA eller Novia som sin huvuduppgift att skapa de bästa förutsättningarna för konstundervisning. Det framkom också tydligt under intervjuerna. Rent konkret handlar det om synen på uppdraget med långsiktig planering och medverkande i nationella och internationella åtaganden kring konstutbildning. Bland regionens ledare inom medborgarinstitutet finns en viss skillnad i synen på konstundervisning. De institut som har lärartjänster eller inriktningar inom konstämnen har en mera långsiktig och medveten plan för konstundervisning medan de institut som saknar lärartjänster tenderar att se konstundervisning som en del av en mängd kurser.

Grundläggande konstundervisning ligger i Wava-institutet. Vi har inte uttalat konstundervisning för barn och unga.

En annan intressant aspekt är synen på ålder, där vissa institut gått långt med inriktning på undervisning för barn och unga inom den fria bildningen medan andra inte har definierat kurser för en viss åldersgrupp.

Vi försöker följa trender – tar emot önskemål eller en lärare som kommer med ett förslag. Vi kan inte bygga en långsiktig utbildning eftersom vi inte har en läroplan. Det finns också en annan aktör (Wava-institutet) på orten. Vi är rätt små och vill inte tävla.

Regionens ledande tjänstemän och politiker förhåller sig överlag positiva till utvecklingen av konstundervisning för barn och unga. Att integrera

konstundervisning inom småbarnspedagogiken ses av cheferna som en väg för regionens småbarnspedagogik. Cheferna påpekar att inget är definierat i detalj om vad och hur man gör konstfostran inom småbarnspedagogiken men att det redan görs och att varje pedagog sedan väljer vad man ska fokusera på. Cheferna upplever att frågan om konst och kultur redan är en del av deras vanliga verksamhet.

Det som kom fram i mötena med regionens bildningsdirektörer är att de är medvetna om konstundervisningens betydelse för inläring och via arbetet med kulturläroplanerna har insikt i hur konst och kultur kan integreras i skolans normala undervisning. Spelytan i skolvärlden inte är lika stor som inom småbarnspedagogiken som inte ännu är lika styrd i detalj.

Jag tycker det låter som en bra idé att samarbeta kring kulturlärstygarna. Kronoby och Karleby har redan ett samarbete där via Dokkino och Bark men det kan gärna utvidgas.

I diskussioner förda med Viiivi Seirala, verksamhetsledare på Förbundet för grundläggande konstundervisning (TPO), kom det fram att betoningen av konstens betydelse för det allmänna välmåendet har ökat i samhället. Det borde enligt henne betyda att samhället också förväntar sig att aktörer inom konstundervisning är med i förebyggande arbete. Som exempel på konkreta handlingar nämnde hon att kommunerna mera aktivt skulle kunna lotsa barn och unga till konstundervisningen.

Att kommunen kan ta ett aktivare grepp i frågan om kommunal konstundervisning stöds också av Ella-Kari Norberg, medlem i Kulturskolerådets styrelse i Sverige. I Sverige ligger ansvaret för innehållet i kulturskolorna på kommunen och kulturcheferna. Kulturskolan i Sverige går inte att rakt av jämföra med utbildningssystemet i Finland, men det som de har gemensamt är att kommunerna i

båda länderna står för en stor del av kostnaderna. Viivi Seirala lyfte också upp siffrorna och forskningens betydelse som underlag för beslut gällande konstundervisning. Synen på konstundervisningen blir mera seriös om utbildarna och aktörerna kan framföra konkreta siffror och resultat.

Kommunerna borde lära sig mera om vad grundläggande konstundervisning är och varför den är viktig och hur den kan bli en naturlig del av det kommunala. SKAPA är i sig en möjlighet att påverka opinionen.

Härnäst ser vi närmare på paneldebatterna som SKAPA Jakobstadsregionen ordnat inom projektets fem kommuner. Där engagerades tjänstemän och politiker inom respektive kommun att disku-

tera och reflektera kring konst och kultur. Synen på konst visar sig vara mångfasetterad hos dessa aktörer, och de ser många möjligheter för konsten i samhället och vilka positiva effekter den kan ha. Möjligheten att ha ett kulturellt liv i alla byar och områden i kommunerna ses som viktigt eftersom det främjar livet på det personliga planet, vilket i sin tur främjar samhället runt den enskilda individen. Det handlar om att det ska finnas olika typer av aktiviteter och verksamhetsformer för konst och kultur inom olika kommuner för att kunna möjliggöra den positiva kraft som finns i verksamheten.

Om vi inte skulle ha konst och kultur, vad skulle vi vara då? Från första början av tiderna har vi haft konst och kultur.

Vissa av politikerna menade att kulturverksamhet leder till attraktivare ställen att bo på. Det här innebär således att regionens attraktionskraft förbättras. Genom konst och kultur får kommuninvånare också gemensamt uppleva olika saker. Det här handlar om konstundervisning men också till exempel produktioner och kulturevenemang av olika slag. Kulturen anses vara ett kraftfullt och bra instrument att förenas i, vilket i sin tur främjar en vi-anda i samhället. Genom att utöva konst och kultur fostras också en entreprenörsanda, och att vara aktiv inom konst- och kulturverksamhet kan vara lärorikt på olika sätt. Genom det här tillskrivs konst och kultur ett fostrarperspektiv. Synen på konst och kultur har tillskrivits många instrumentella värden av politiker och tjänstemän. Det här innebär att människor till exempel kan värna om sig själva på olika sätt eller främja något annat genom konst- och kulturutövning.

Många av politikerna och tjänstemännen betonade vikten av eldsjälur och att värna om dessa. Politikerna och tjänstemännen såg det också som fördelaktigt att sträva efter att föra in kultur i alla skeden av skoltiden. Det här innebär att innehåll behöver planeras för olika åldersgrupper, och det kan frambringa mycket arbete för konstpedagoger och kulturproducenter. Fortbildningar av olika slag som ordnas för lärarna påverkar eleverna som de är i kontakt med i sitt arbete. Politiker och tjänstemän betonade att det är värdefullt att jobba på ett gränsöverskridande sätt och att sträva efter att skapa tillsammans. Det kan innebära att möjliggöra till exempel klubbtimmar på olika platser vars verksamhet sedan påverkar eleverna på ett positivt sätt.

Om vår stad försöker förstå vilket förebyggande syfte konst och kultur har mår alla bra. Speciellt när man tänker på välfärdskulturen. Det bästa är om man har glada och nöjda invånare i vår stad som i sig orkar i vardagslivet, i arbetslivet, att studera och öva. Man orkar när man mår bra.

För att sammanfatta paneldebatterna ser politikerna och tjänstemännen konst- och kulturverksamhet som en viktig sak att jobba för på olika sätt. Konst- och kulturverksamhet har aspekter som främjar välmående och bidrar till att berika kommunerna på många sätt. Att invånarna i kommunerna är mera glada och nöjda genom konst- och kulturutövning gör i sin tur att de orkar bättre. Det som också framkom var att många av politikerna och tjänstemännen inte visste hur mycket det satsas kommunvis på konst och kultur. Det här säger något om vilken attityd som råder till området, och det gör det naturligtvis också svårt att ta ställning till om det ska satsas mer på denna verksamhet eller inte. Det handlar om att hitta lösningar för ändamålsenliga strukturer, och att hålla igång nätverkandet, för att kunna möjliggöra en så bred och kvalitativ konst- och kulturverksamhet som möjligt. När det här kan uppnås kan det ha positiva effekter på kommuninvånarna.

Som en del av projektets målsättningar undersökte SKAPA Jakobstadsregionen vilka tankar barn och ungdomar har kring konst och konstundervisning. Inledningsvis redovisas de svar som kommit in under konstbesöket *Labyrintens hemlighet*. Det har kommit in många olika svar, vilket antyder att synen på konst är mångfasetterad. Sammantaget kan man konstatera att de barn som tagit del av konstbesöket oftast associerar till bildkonst av något slag när de tänker på ordet konst. Musik och dans nämndes också av flera barn. Ett ord som återkommer gällande synen på konst hos barnen är att konst handlar om olika former av aktiviteter.

Konst är när man gör saker.

Att säga nya saker.

I de här citaten framkommer den skapande aktiviteten och hur konst till exempel handlar om att vara kreativ på olika sätt. Gällande synen på själva innehållet i konstundervisningen undersöks vilka svar som kommit in under momentet med klister-

märken, där barnen skulle svara på vilken konstform som är deras favorit eller vilken konstform de skulle vilja göra mera av. Under konstbesöket *Labyrintens hemlighet* har vi haft bilder för bildkonst, dans, teater, ordkonst och musik, vilket har påverkat svaren eftersom det inte berättar om alla olika typer av konst som finns. Konstformerna bildkonst och musik fick in störst antal klistermärken från barnen under konstbesöket.

Bildkonst:	159 st.
Musik:	101 st.
Dans:	72 st.
Ordkonst:	64 st.
Teater:	64 st.

SKAPA Jakobstadsregionen har haft möjlighet att möta en hel del ungdomar under exempelvis en temadag i en skola, workshoppar och prova på-tillfällen i samband med öppet hus. I och med att konstbesöken inte ännu ordnats för äldre barn och ungdomar har projektet inte haft möjlighet att i större utsträckning samla tankar och förhoppningar kring konst och konstundervisningen från den här åldersgruppen. Här kan konstundervisningens innehåll behöva synas för att beakta tillgänglighets- och jämlikhetsaspekter i större grad.

Konstämnen är inte ifrågasatta men förståelsen varierar.

Personalen som tagit del av konstbesöket *Labyrintens hemlighet* har reflekterat kring olika frågor om programinnehållet. När fantasin kommit igång har många av barnen deltagit aktivt. Att få alla att delta och få barnen att våga prata har varit utmanande när det varit obekanta människor för dem. Flera barn har också varit ovana att arbeta på detta interaktiva sätt inom konsten, men personalen har konstaterat att vanan kommer igång ju mera det görs. Det som varit glädjande är att barnens fantasi fått komma fram mera under konstbesöket.

Det moment där barnen fick prova på instrument och dans kunde vara utmanande eftersom de som skulle dansa inte kunde koncentrera sig på det när den andra gruppen spelade på instrument på samma gång. Det här är en utmaning som kan uppstå när man jobbar på ett tvärkonstnärligt sätt eftersom det kan bli för många olika intryck på en och samma gång. I allmänhet hade ungefär ett barn per grupp en mera passiv roll under processen. Däremot konstaterade personalen att vissa barn som vanligen är tystare i samlingsituationer var extra aktiva i sagoskapandet.

Personalen har haft möjlighet att ge förslag inför framtida konstbesök. Det har framkommit att olika typer av målande, ritande och pysslande skulle uppskattas. Ett annat förslag är att ha ännu mindre grupper på ungefär 6–7 barn. För vissa barn kan det krävas mera visuella hjälpmedel för att förbättra möjligheten att ta del av program. I framtiden skulle det enligt personalen vara givande att ha innehåll som strävar efter att främja finmotorik.

Gällande synen på konstundervisning bland kommuninvånare i regionen undersöks de svar som kommit in via webbenkäten. Många är nöjda med det utbud som finns, men de ger också olika utvecklingsförslag. Verksamheten inom konstundervisning kunde formas så att det skulle vara flera kortare kurser, prova på-tillfällen och ett större fokus på lågtröskelverksamhet. Det framkommer också i svaren att det kan vara svårt att pussla ihop jobb och vardag.

Jag skulle önska att utbudet vara mera anpassat efter att föräldrar jobbar. Ibland är tiderna sådana att man inte får ihop vardagspusslet. Med det äldsta barnet var musikundervisningen enbart dagtid, så det var inte ett alternativ eftersom jag då var på jobb och dottern i dagis.

Konstkurs – bildkonst med olika tekniker tror jag att mitt blivande förskolebarn skulle älska.

MI-kurs i byn eller nära till. Kanske någon konst-studerande kunde hålla det? Behöver inte vara invecklade saker.

Ett utvecklingsförslag som framkommer är att ha cirkulerande projekt som når flera barn och ungdomar. I sådana sammanhang anser vissa att det är viktigt att verksamheten hålls på en sådan nivå att det inte är på allvar direkt.

[...] Där de får leka och utforska musiken och instrument. Jag har erfarenhet av att min dotter tråkigt nog tappade intresset helt som 6-åring direkt det blev lite mera på allvar.

Det anses vara av stor vikt att glädje och det fria skapandet betonas inom konstundervisningen. Det här är en aspekt som kan främja välmående och bibehålla intresse för att utöva konst långsiktigt. I enkäten framkommer det också att vissa konstformer har ett starkare utbud i regionen.

För de som utövar musik finns bra möjligheter. För bildkonst är det sämre, om man inte kommer från Jakobstad är det svårare att få plats på t.ex. Balatako.

En del av vårdnadshavarna poängterar att det skulle vara viktigt att få igång ordnad verksamhet inom olika konstformer och att det specifikt kan ha en socialt positiv effekt för deltagare.

[...] skulle önska mer för mindre barn. Vi pysslar och ritat hemma men med någon ordnad form så skulle även sociala biten infinna sig. Dottern skulle gärna även delta i dans men gruppen var full, så önskar att utbudet skulle motsvara efterfrågan.

Det är värdefullt att olika typer av konstutövning ordnas inom hemmet, men ordnad gruppundervisning för med sig en social aspekt som också är viktig. Genom konstutövningen träffar man till exempel nya kompisar och har möjlighet att för-

djupa vänskap. För att så många som möjligt ska ha möjlighet att utöva olika konstformer är det viktigt att det finns verksamhet på olika platser i kommunerna.

Location, location, location. Jakobstad är för långt borta att skjutsa en vardagskväll då man har småbarn hemma. Det ska vara enkelt att delta. Behöver inte vara invecklade saker till barnen, utan något som väcker intresse för temat.

[...] det är för koncentrerat till Jakobstad och beroende på grundskolornas personalkapacitet.

I de här svaren framkommer hur viktigt det i framtiden är att samarbeta kring resurser och personal dels så att efterfrågan ska matcha utbud, dels så att så många som möjligt som besitter kunskaper har en plattform för att skapa aktiviteter tillsammans med barn och unga.

Härnäst redovisas de svar som samlats in genom post-it-lappar. Den första frågan handlade om vilka konstformer som utövas i Jakobstadsregionen. De konstformer som utövas mest är musik, bildkonst och teater enligt det insamlade materialet. Utövande av cirkuskonst är inte alls noterat i regionen. En del personer såg olika sporter som liktydigt med att utöva en konstform, exempelvis konstakning och gymnastik. Ordkonst, arkitektur och mediekonst har det inte kommit in många svar om. Det här visar att de konstformerna inte är särskilt starkt representerade åtminstone bland de som besvarat frågorna, och i vidare bemärkelse visar materialet vilka konstformer som är förhållandevis unika i regionen. Olika typer av hantverk utövar ganska många personer i regionen, till exempel keramik, täljning och virkning. Den andra frågan handlade om vad konst betyder för den tillfrågade personen. Enligt det insamlade materialet kan själva ordet konst ha många olika betydelser.

Konsten ger färg åt livet, hjälper oss att utforska vår omvärld och oss själva.

Man kan få nya insikter, impulser, frågor om omvärlden. Konst kan också vara ren njutning.

It is something that helps me to realize I can leave something after I'm not there anymore.

Konst associeras till nyckelorden glädje, kreativitet och välmående enligt en stor del av svaren. I själva utövandet av konst känner många sig glada och kreativa. Det är således viktigt att glädje kommer fram i utövandet av konst och att det här betonas i framtiden på olika sätt.

I det följande presenteras synen på konst och konstundervisning bland underrepresenterade

grupper. Genom föreställningen *48 tusen möjligheter* har specialklasserna i Kyrkostrand skola och Länsinummen koulu samarbetat, och det var en givande process. En del av eleverna sysslar redan med någon typ av konstform, men genom verksamheten väcktes ett nytt intresse för konstformerna cirkus, teater och musik hos eleverna. Samtliga elever i Kyrkostrands specialklass var nöjda med övningarna inför föreställningarna. Många av eleverna ansåg att det var lätt att delta och upplever sig nu beredda för lite större utmaningar eller andra roller i en föreställning. De flesta var nöjda med själva föreställningen, men en av eleverna blev ledsen därför att själva tematiken i föreställningen var dyster. Eleverna hade många favoritstunder under arbetet med *48 tusen möjligheter*. De fick till exempel träffa kompisar, vistas bakom scenen, äta godsaker och sminkas utöver att vara

med i själva föreställningen. Eleverna drömmer om att i framtiden vara med i något liknande som *48 tusen möjligheter* där de till exempel får spela mera musik.

Lärarna och personalen vid Kyrkostrands skola tycker att arbetet med föreställningen var en positiv erfarenhet. Det var speciellt givande att eleverna fick pröva på olika konstformer och att verksamheten var gratis för skolan. Konstformen nycirkus var också något som lät lockande för alla att delta i. En del utvecklingsförslag kom fram under utvärderingsmötet med personalen, bland annat att kontakten med familjerna kunde varit bättre och att det skulle varit fördelaktigt att ha en skild arbetsgrupp från skolan som hade fokuserat på arbetet med föreställningen. Det är även viktigt att utrymmet är mera ändamålsenligt så att eleverna kan fokusera och delta ostört i övningar i framtiden. Om alla elever ska kunna vara med i konstverksamheten bör den hållas under skoltid, och personalen anser också att den bör ordnas en gång per vecka för att sedan utmynna i någon produkt.

Eleverna i Länsinummen koulu var även de nöjda med sitt deltagande i föreställningarna. Någon enstaka elev tyckte att det var enkelt att delta och att det ordnades för många övningar, men största delen tyckte att en lämplig mängd tid gick åt till på föreställningen. Eleverna fick lära sig mera om vad en föreställning kan vara och vad allt man kan göra inom en produktion. Många av eleverna blev inspirerade att delta med egen konst i någon föreställning och att pröva på något nytt och spännande i framtiden.

Lärare och personal vid Länsinummen koulu var nöjda med processen kring *48 tusen möjligheter*. Att gå upp på scenen skulle ha varit för skrämmande för många av eleverna, och då var det en fördel att det fanns som alternativ att göra en video som sedan visades under föreställningen. Verksamheten var en bra motvikt till de vanliga lektionerna

under skoltid. I början var det oklart hur processen skulle upplevas och vad slutresultatet skulle bli, men personalen var glad över att eleverna tog för sig och att samarbetet med ledarna fungerade väl. I framtiden skulle det vara ändamålsenligt att ha tydligare information och ramar som presenteras i exempelvis videoformat. Det finns en del elever som inte talar finska, och då behöver språket i förhandsinformationen anpassas för dem. Personalen vid Länsinummen koulu berättade att de gärna är med i framtiden på något sätt, och de anser att mera fysiska konstformer fungerar bättre med deras grupper. Det är således viktigt att på ett grundligt sätt undersöka en grupps egna styrkor och på basis av det jobba vidare med vad gruppen kan, vad som intresserar, och att genomföra verksamheten utan stress.

Under besöken till verksamheten inom integration konstaterades att uppfattningen om vad konst är varierar väldigt mycket bland nyfinländare. De flesta vuxna behövde en förklaring eller en titt i projektets pamflett för att förstå vad teamet var ute efter. Många trodde att projektet frågade om de var professionella konstnärer, vilket är något att tänka på vid framtida kontakt med olika vuxna och föräldrar. Musik och dans konstaterades vara de klart vanligaste konstformerna, men barnen och ungdomarna målar också en del. Ett intresse för konst finns definitivt, men förhållningssättet till konst skiljer sig från ett så kallat nordiskt eller finländskt perspektiv, det vill säga att konst är mer en del av vardagen. Exempelvis anses det, i jämförelse med ett nordiskt perspektiv, att "alla dansar" och det anses mera som kulturell gemenskap än en form av direkt konstutövning. Ju djupare diskussionerna gick med den underrepresenterade gruppen desto klarare blev konsensus att olika konstformer ger glädje. Föräldrarna är också stolta över barnens olika alster, till exempel deras teckningar.

4.3 Ekonomi och verksamhetsmodeller

Av stor betydelse för tillgången till jämlik konstundervisning är verksamhetens finansiering och de strukturer och verksamhetsmodeller som utvecklats i regionen. Gemensamt för de aktörer som intervjuades är att de verkar under offentlig reglering och finansiering. Hur mycket satsar kommunerna på konstundervisning, och är ekonomin en faktor i frågan om tillgänglighet och jämlikhet?

4.3.1 Finansiering av konstundervisning

Musik och dans som Wava-institutet och Mellersta Österbottens konservatorium bedriver inom ramen för grundläggande konstundervisning finansieras med statsandelar per undervisningstimme. Det beräknade enhetspriset som staten står för täcker ungefär 57 % medan kommunerna och terminsavgifterna bekostar resten. Terminsavgiftens andel kan variera mellan 10 och 20 %, men utgångspunkten är att avgifterna ska vara skäliga. Ett exempel på hur grundläggande konstundervisning finansieras:

Staten	57 %
Kommunerna	30 %
Terminsavgifter	13 %

Eftersom Wava-institutets statsandelar är öronmärkta för musik (2022) går det att få ut exakta siffror om den verksamhetens kostnader:

Musikens nettokostnad	1 353 443 €
Musikens Inkomster	
Terminsavgifter	167 382 €
Understöd	59 828 €
Statsstöd	631 619 €
Kommunernas del	494 614 €

(bilaga 7)

Bildkonst och teater som också bedrivs vid Wava-institutet enligt grundläggande konstundervisning erhåller inte statsandelar och finansieras därför med kommunala medel (Jakobstad) och terminsavgifter. I denna beräkning är dansen ännu utanför den statsandelsfinansierade musikverksamheten:

Bildkonst, dans & teater nettokostnad	197 258 €
Inkomster	73 946 €
Jakobstads del	123 312 €

Medborgarinstitutet erhåller statsandelar för sin verksamhet på ett liknande sätt som Wava-institutet. Här är enhetspriset aningen högre, men samtidigt är deras resurser inte öronmärkta för just konstundervisning vilket gör det svårare med tanke på långsiktigheten. Det gör också att en helt tillförlitlig beräkning av kostnaderna för specifikt barns och ungas konstundervisning blir svår. Medborgarinstitutet har automatiskt tillstånd att bedriva grundläggande konstundervisning på samma sätt som Wava-institutet, och det kan tänkas ha betydelse för hur Jakobstadsregionen i framtiden bestämmer sig för att arrangera konstundervisningen.

Statsandelar kommer till staden, inte till oss. Ytterst är det politikerna som bestämmer.

På frågan om medborgarinstitutet, Wava-institutet och Mellersta Österbottens konservatorium upplever ekonomiska utmaningar svarar alla att det finns utrymme för förbättring. Coronapandemin medförde ett kundbortfall särskilt i medborgarinstitutet, och det i sin tur minskade inkomsterna via terminsavgifterna. Kostnaderna för verksamheten har på grund av det rådande globala läget stigit men budgeten har inte höjts, tvärtom finns det sparkrav. Det går inte alltid att kompensera sparkrav med höjda terminsavgifter

eftersom det går ut över kunden, och det finns en orsak att beakta uppdragets karaktär och kravet från myndigheterna på skäliga avgifter. Om medborgarinstitutet upplever att det är besvärligt att höja terminsavgifter med hänseende till uppdraget och kommunerna måste spara betyder det att man måste producera färre kurser. Det behöver i sig inte drabba konstundervisning för barn och unga, men det finns inga principiella beslut om vilket utbud som drabbas.

En ekonomisk sak hur vi breda vi ska vara.

I de fall där det finns tjänster inom medborgarinstitutet så är konstundervisningen till viss del säkrad, men det handlar totalt om två tjänster inom musik och en inom hantverk i regionen. Det betyder att mångfalden inte är garanterad.

Utmanande vad gäller kommunernas ekonomi – externa medel har hjälpt oss att utvecklas. Det är exempel på proaktiva drag av en organisation och av enskilda lärare.

Finlandsmodellen som bedrivs i alla kommuner i regionen har en statlig finansiering upp till 75 %. Eftersom verksamheten är gratis betyder det att kommunerna finansierar 25 %. En grov uppskattning ger för en kommun av Pedersöres storlek en kostnad på cirka 10 000 euro per år. För mer exakta svar måste man få fram mer detaljerade data.

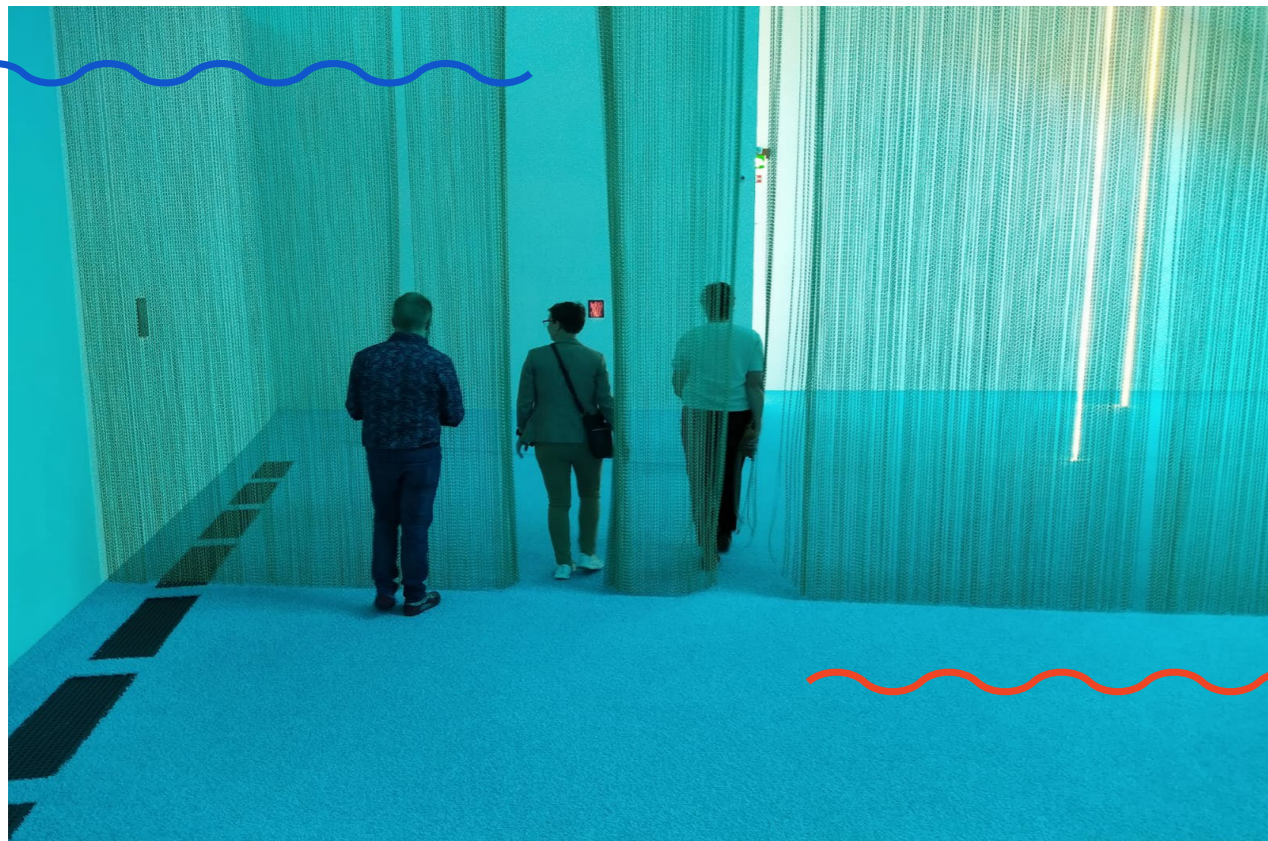
4.3.2 Styrdokument

Vad säger utbildningsaktörer, tjänstemän eller politiker i Jakobstadsregionen om styrdokument, lagar, förordningar, uppgjorda planer och andra faktorer som reglerar verksamheten? På vilket sätt syns de i konstundervisningen, och gagnar de befintliga styrdokumenten en utveckling mot en mera tillgänglig och jämlik konstundervisning? Eller är det tvärtom?

På frågan om det finns styrdokument som påverkar innehållet svarar utbildningsaktörerna olika beroende på organisationen. Inom Wava-institutet och Mellersta Österbottens konservatorium är det tydligt att verksamheten grundar sig på läroplansgrunderna, den lokala läroplanen som uppgjorts av lärarna och de konstformer man har tillstånd för. Wava-institutet är såtillvida speciellt att man har gått från att vara ett musikinstitut med tillstånd att undervisa i musik och dans till att också förmedla bildkonst och teater samt ordkonst i projektform. Här tycks viljan att inkludera andra konstformer ha lett utvecklingen. Med andra ord har verksamheten växt oberoende av formella tillstånd. Wava-institutet har sökt tillstånd för att bedriva bildkonst enligt allmän lärokurs med statsandelar men trots att Utbildningsstyrelsen förordade ansökan gick den inte igenom i den hårda konkurrensen. Medborgarinstitutet har inte på samma sätt dokument som styr innehållet gällande specifik konstundervisning.

Politikerna tar inte så mycket ställning till kursinnehåll, de har mera fokus på ekonomi. Om finansieringen ligger närmare kommunbesluten kunde politikerna vara mera intresserade av innehållet. När vi får Koski-kurser behöver vi en läroplan som godkänns av någon, kommun eller Utbildningsstyrelsen?

Medborgarinstitutet betonar att de finns till för alla medborgare och att innehållet styrs av trender och kundernas önskemål. Medborgarinstitutets verksamhetsområde begränsas via avtal: i princip ordnar respektive institut kurser i hemkommunen med undantag för Jakobstads Arbis som har avtal med Larsmo. I praktiken rör sig ändå en viss del av kunderna över kommungränserna. Wava-institutets avtal med kommunerna (Jakobstad, Larsmo, Pedersöre, Nykarleby) gäller musik och dans medan bildkonst och teater i första hand erbjuds barn och unga i Jakobstad. Det betyder att tillgången till bildkonst och teater inte är jämlik i regionen. I Nykarleby är situationen god i och med

att Nykarleby Arbis ordnar bildkonstundervisning via Konstis.

Yrkesutbildningarna har först och främst ett finlandssvenskt uppdrag, vilket betyder att deras uppsamlingsområde är hela Finland och delvis också utanför landet. Vad gäller innehåll så inriktar man sig på arbetslivet och dess behov av arbetskraft med hög yrkeskunskap. I fråga om mångfald konstaterades att det krävs tillstånd av myndigheter för att inleda nya utbildningar. Yrkesutbildningen följer en läroplan som definierar innehållet. I YA:s fall är det Utbildningsstyrelsen som ger ut grunderna utgående från vilka egna genomförandeplaner planeras lokalt, medan Novia har examensrätt och egna utarbetade läroplaner.

En intressant och relevant plan som borde ha betydelse för utbildningsaktörerna är den kulturläroplan som finns i kommunerna. En kulturläroplan

är ett verktyg för att genomföra kultur-, konst- och kulturarvsfostran som en del av undervisningen i kommunens skolor. Den kan ha olika benämningar beroende på kommun – exempelvis kallas den kulturlärstyg i Kronoby. En orsak till att den kan anses vara viktig ur utbildningsaktörernas synvinkel är att planen enligt Förbundet för barnkulturcenter i Finland (barnkultur.fi) borde utvecklas i multiprofessionellt samarbete. På frågan hur om man känner till kulturläroplanen svarade tre av nio att de aldrig hört om den, fem att de känner till den och en att hen hade läst flera.

Arbis har inte direkt varit med men kan ge synpunkter. Vi är öppna för förfrågningar men i dag finns inga konkreta kurser i samarbete med kommunens kulturläroplan.

Kulturläroplanen, som i bästa fall kan bidra till en mer jämlik kulturfostern på regional nivå samt

framhäva barnkulturens betydelse för välbefinnandet, ska följas inom skolan. Vad säger aktörer inom småbarnspedagogik, förskoleundervisning, grundutbildning och gymnasieutbildning om planen?

Sjätte- och sjundeklassister är tacksamma målgrupper som borde få mera.

Cheferna för småbarnspedagogiken ser möjligheter med en regional kulturläroplan och gärna med ambulerande konstpedagoger. För att lyckas med besöken är det viktigt med en grundlig planering som säkerställer att dagispersonalen förstår uppgifterna och känner sig delaktiga.

Någon utifrån som kommer och gör någonting kan upplevas som ett krav

Inne på samma linje är också regionens bildningsdirektörer som ser möjligheter med kulturläroplanerna och ett ökat samarbete kring dem. Det kan vara värt att utveckla konstundervisningen via de eldsjälar som redan finns i skolorna. Att skapa nätverk mellan lärare som undervisar i konstämnen kan stärka utvecklingen, anser man.

4.3.3 Tillgången till behörig och kompetent personal nu och i framtiden

En avgörande roll i planeringen av konstundervisning och utbudet spelar tillgången på behörig och kompetent personal. Det gäller förstås undervisningens kvalitet, bredden på utbudet samt möjligheterna att planera för långsiktiga anställningar. Eftersom Jakobstadsregionen har två yrkesutbildningar som undervisar i konstämnen borde väl tillgången vara tryggad?

Digi-konst var väldigt populärt... man kan använda skolornas teknik men man borde hitta personer som kan dra.

Svaret är nej. Bristen på lärare gäller både på svenskspråkigt och på finskspråkigt håll. Bristen finns på alla nivåer av utbildning i Jakobstadsregionen och delvis inom alla konstämnen. Musik är kanske undantaget, men även där finns det utmaningar med tanke på mångfalden och musiklekskolan.

Helt klart finns det en brist. Vissa populära instrument är starka. Musiklekslärare är helt omöjligt att hitta i dag. Hur kan vi ha instrumentbredd när det inte utbildas brett? Inga bildkonst-, dans- eller ordkonstpedagoger utbildas här. Viktigt att lyfta upp bristen.

En orsak till bristen på lärare kan enligt en utbildare vara arbetsförhållandena. Vem vill binda sig för ett år om det är frågan om några timmar på obekvämt arbetstid? Det framkommer tydligt att många aktörer upplever att utbudet begränsas av bristen på lärare. Det kom också fram önskemål om att fältet behöver lärare som kan undervisa brett i olika konstformer. Ett slags kreativ-mix ses som en möjlig inkörsport till barns konstutövande, men det finns inte utbildade lärare med sådan kompetens.

Hur mycket tid ska vi lägga på att söka lärare – borde finnas en pool.

Att förbättra arbetsförhållandena genom olika ingrepp ses som en möjlig lösning på problemen med lärarbrist. Aktörerna föreslår gemensamma tjänster mellan olika institut. Ett annat önskemål är skapandet av en regional lärarpool.

Vi borde kunna koordinera tjänster mellan MI/Arbis. Politikerna är en bromskloss. Vi försökte koordinera för cirka 10 år sen med en gemensam rektor men det gick inte igenom politiskt. Föll inte alls i god jord. En gemensam katalog redan vore nåt.

Samarbete med yrkesutbildningen ses också som en möjlighet, men kontaktytan tycks inte finnas eller fungera tillräckligt bra i dag.

Fältet vill få fram sina åsikter enligt det behov som finns, men i dagsläget tycks inte MI ha en regelbunden kontakt till yrkesutbildningen. Arbeta ihop med finska MI. Vi måste börja tänka utanför språkgränsen.

Även inom yrkesutbildningarna och speciellt vid YA finns det i dag en brist på lärare. Det kan gälla studerande med särskilda behov eller inom vissa konstämnen.

Vi får problem ifall någon väljer ett udda instrument – hur säkerställs kammarmusik i så fall?

Utbildar yrkesutbildningen mot fältets behov? Yrkesutbildningar utbildar för hela den kreativa branschen, så att utbilda pedagoger är bara en del av deras uppdrag. Dessutom krävs det tillstånd och långsiktig planering för att svara mot fältets behov, och därtill behöver ekonomin säkras. Det är alltså en lång process att inleda en utbildning som svarar mot ett behov.

Det har kommit fram att behovet av pedagoger inom vissa ämnen finns på fältet. Alla studerande på Novia kan välja pedagogik som ämne. Det pågår en utveckling av innehållet för att ge allmän lärarbehörighet. Novia svarar mot ett behov på fältet – när uppstår ett behov?

4.3.4 Terminsavgifter

Vilken inverkan har terminsavgifterna eller kursavgifterna på tillgängligheten enligt utbildningaktörerna? Svaren varierar, men överlag verkar kritiken eller feedbacken inte vara av den grad att man skulle överväga att sänka avgifterna.

Det finns kunder som inte kommer på grund av terminsavgiften. Finlandsmodellen erbjuder gratis verksamhet men har inte samma långa framförhållning där ämnen liksom lärarna byts snabbt ut.

Man jämför också med avgifterna på andra orter och väljer att lägga sig i linje med omgivningen eller till och med under. Det som också kommer fram är att man inte kan veta om en kund har ekonomiska utmaningar, vilket också leder till att man inte erbjuder frieleplatser, undantaget Mellersta Österbottens konservatorium. Sammantaget kan konstateras att frågan om terminsavgifter anses vara en politisk fråga. Det normala inom kommunal verksamhet är att man ofta höjer terminsavgifter för att täcka krympta budgetar. En politisk debatt och en medveten strategi för hur man ska tolka uppdraget i förhållande till terminsavgifter tycks fattas.

Får inte in feedback, förvånansvärt lite. Kan finnas diskussioner på some. Vi är förmånliga i förhållande till idrott etc. Vi kan inte erbjuda gratis utan politiska beslut.

Terminsavgifterna varierar en del mellan de olika aktörerna, även bland medborgarinstituten som har som ambition att synkronisera priserna. Konstkurser i medborgarinstituten har i regel priser mellan 35 och 100 euro beroende på upplägget. Det kan vara frågan om gruppundervisning, och i de fallen är priserna lägre medan enskild undervisning är dyrare. En termin i ett medborgarinstitut omfattar 12–14 gånger.

I jämförelse med medborgarinstituten har Wava-institutet i regel högre terminsavgifter (bilaga 8). Gruppundervisningen kostar 40–140 euro medan enskild undervisning som kräver mera resurser kostar 170–200 euro. En termin omfattar 17–18 gånger. Lektionslängderna varierar, beroende på i vilket skede av studierna man är, från 30 minuter ända upp till 135 minuter i veckan. Studierna inom musik som bedrivs enligt fördjupad lärokurs

omfattar mer än bara en enskild lektion. Från och med 12 års ålder kan en elev i Wava-institutet ha tillgång till enskild lektion, orkester- eller bandspel, musikens nycklar (musikteori) och eventuella valbara kurser. Hela paketet är med andra ord mycket större än inom medborgarinstituten. Det gör förstås en jämförelse av terminsavgifter komplicerad. Det är i regel lite dyrare att studera på Wava-institutet eller Mellersta Österbottens konservatorium, men paketet en elev får är också mycket större. Om man dessutom lägger till de resurser och möjligheter Campus Allegros utrymmen erbjuder så blir prisjämförelsen inte rättvis. Det kostar mera men ger också mera.

4.4 Samarbete och nätverkande

En viktig del av rapporten gäller kartläggning av befintliga nätverk och synen på samarbete kring konstundervisning. Kärnan i Svenska kulturfondens strategiska projekt är att utveckla nya hållbara verksamhetsmodeller som kan stå på egna ben efter projektets slut 2025. Talar aktörerna inom konstundervisning med en röst eller hur ser fältet ut?

Vi måste slå ihop verksamheter eftersom våra kundunderlag minskar.

4.4.1 Befintliga nätverk

Det finns glädjande nog många befintliga nätverk i Jakobstadsregionen inom utbildning och konstundervisning. Man kan konstatera att i många utbildningsfrågor talar regionens utbildare med en röst. Det är viktigt med tanke på projektet SKAPA Jakobstadsregionen.

Vi gör allt tillsammans.

Om man börjar i det offentliga och uppifrån så finns det redan en tradition att mötas. Samar-

betsnämnden i Pedersörenejden är ett forum som har till uppgift att utveckla och befästa samarbetet mellan medlemskommunerna, samt verka som påtrycknings- och uppvaktningsorgan i olika frågor av gemensamt intresse. Nämnden koordinerar regionala utvecklingsåtgärder och ger utlåtanden som är gemensamma för regionen till kommunala och statliga organ. Medlemmarna i nämnden är de fem kommuner som också ingår i SKAPA Jakobstadsregionen.

Cheferna för småbarnspedagogiken och bildningsdirektörerna har regelbundna regionala träffar, liksom representanterna för Finlandsmodellen. Av medborgarinstituten träffas de fyra svenskspråkiga regelbundet under paraplyet Norra Ligan. Man har lyckats hitta synergier kring till exempel administrationsprogram och utarbetat gemensamma riktlinjer kring anställningar, kursavgifter med mera.

Pietarsaaren työväenopisto står utanför Norra ligan för tillfället, men läget kommer att ändras i och med sammanslagningen av medborgarinstituten och Wava-institutet i Jakobstad. Wava-institutet och yrkesutbildningarna i Campus Allegro ingår i många nätverk, dels med varandra men också var och en via sina egna nätverk.

På Campus Allegro möts konstutbildningarnas ledningar och personalen regelbundet. Det handlar om ledningsgrupper ordnade kring de olika konstformerna. Det informella mötet som uppstår i och med gemensamma utrymmen har också stor betydelse. Wava-institutet träffar regelbundet de övriga musikinstitutet i regionen och deltar i nationella förbunds dagar som ordnas av förbunden inom Förbundet för grundläggande konstundervisning. Ett relativt nytt nätverk har uppstått genom SKAPA-projektens tillkomst. Kultorum – forum för konstundervisning är spindeln i nätet för alla SKAPA-projekt som pågår i Svenskfinland. Dessutom finns det de lokala österbottiska projekten som håller tät kontakt.

Nätverk av betydelse för projektet SKAPA Jakobstadsregionen finns alltså redan, men det bör påpekas att de flesta av dem inte specifikt behandlar konstundervisning för barn och unga. Småbarnspedagogiken, bildningsdirektörerna, Norra Ligan och samarbetsnämnden är forum som har ett brett område att behandla. Frågor som rör specifikt konstundervisning får av naturliga skäl mindre utrymme. Av övriga organisationer som samarbetar med regionens aktörer kan nämnas nätverket BRAVO, Österbottens barnkultur nätverk Bark, De Ungas Musikförbund i Österbotten DUNK, Musikteater i Österbotten och många föreningar inom den tredje sektorn. Här kan upprepas att tredje sektorn av praktiska skäl inte rymdes inom ramen för denna utredning och dess roller därför inte har utretts grundligare.

4.4.2 Samarbete med yrkesutbildningen

Som redan konstaterats är samarbetet mellan yrkesutbildningarna och Wava-institutet tätt och det sker på många nivåer. Hur ser samarbetet ut mellan de andra aktörerna och yrkesutbildningen? Frågan är viktig eftersom lärarbristen och behoven liksom synen på pedagogik hela tiden förändras.

Fältet behöver få fram sina åsikter enligt behovet men i dagsläget tycks inte MI ha en regelbunden kontakt till yrkesutbildningen.

En regelbunden kontaktyta mellan regionens medborgarinstitut och yrkesutbildningen finns enligt aktörerna inte i dag. I vissa fall ser man inte heller ett behov av att föra en diskussion medan andra verkar ha kontakt i frågor kring arbetspraktik. Kopplingen mellan yrkesutbildning och lärarbrist ses inte som relevant bland en del av aktörerna. Wava-institutet och andra musikinstitut i Österbotten har vid många tillfällen påpekat behovet av nya musiklekskollärare för Novia. Problemet är

att fältet i sig är litet och splittrat. Med bättre och tätare kontakt mellan de olika aktörerna borde problem kunna åtgärdas, anser en del av aktörerna.

4.4.3 Framtida nätverk

I syfte att uppnå ökad tillgänglighet och jämlikhet inom konstundervisning för barn och unga ser projektet SKAPA det som en nödvändighet att i kommuner och bland utbildningsaktörer skapa nya strukturer, samarbeten, nätverk och studievägar så att resurserna räcker till mera och bättre konstundervisning.

Nätverk i stället för konkurrens.

Vilka tankar väcker frågan bland regionens utbildningsaktörer, politiker och tjänstemän? Samtliga som hörts för denna rapport ger tummen upp för ett regionalt nätverk med syfte att öka tillgängligheten och jämlikheten inom konstundervisning för barn och unga. Eftersom det inte fanns minsta tveksamhet i svaren måste det anses vara ett mycket bra resultat som också betyder att förtroendet för projektet och dess möjligheter finns. Det är ett förtroende som bygger på win-win där alla inblandade tycks förvänta sig fördelar.

Det finns ingen quick-fix. Det finns rädslor kring hur bra man lyckas decentralisera och det ska vi beakta. Om organisationer växer får man vänta medan andra är rädda att tappa nåt.

En del aktörer ser samarbete som en förutsättning för att bygga långsiktighet och kvalitet inom konstundervisningen. Bland de konkreta förslag på samarbeten som SKAPA-projektet kan vara med och koordinera nämndes en regional kulturläroplan, samarbete med nätverket BRAVO, samarbete inom småbarnspedagogikens "Se barnet"-fortbildning, samarbete med Finlandsmodellen och Kultur i skolan, samarbete kring konstlärare och

en lärarbank samt samarbete med Hem och Skola för att bättre nå vårdnadshavarna.

Kultur i skolan fungerar bra och lärarna är aktivt med. Vad vill läraren ha hjälp med? Grundutbildningen vill men man är ganska projekttrötta.

En del aktörer önskar ett intensifierat samarbete kring konstlärare som skulle kunna verka i flera kommuner och anställas regionalt. Det i sin tur förutsätter ett ökat samarbete mellan instituten. Regionala kollegier mellan konstlärare är också ett nätverk som kan utvecklas under förutsättning att det finns resurser att ersätta lärare för träffarna. SKAPA-nätverket i sig kan bli en gemensam resurs i regionen under de kommande två åren.

Vi ingår gärna i ett finlandssvenskt nätverk men också ett regionalt. Vi syns minst bland många andra så ökad kännedom och synlighet är bra.

Det som också diskuterades är att nya nätverk för att mötas måste bildas ifall vi ska lyckas utveckla konstundervisningen. Vi behöver träffas för att skapa förtroende för varandra.

Ja, vi är en central samarbetspartner för hela SKAPA-projektet i Svenskfinland. Vi är beroende av alla stadier, men tiden är hotet så vi måste analysera vad vi inte ska syssla med.

4.5 Tillgänglighet och jämlikhet

Det finländska utbildningssystemet omfattar småbarnspedagogik, förskoleundervisning, grundläggande utbildning, utbildning på andra stadiet och högskoleutbildning. Tillsammans med grundläggande konstundervisning och det fria bildningsarbetet fungerar de under offentlig reglering och finansiering, vilket ställer särskilda krav på jämlikhet och tillgänglighet. Med andra ord borde

tillgänglig och jämlik konstundervisning vara en självklar sak för utbildningsaktörer.

4.5.1 Ur utbildningsaktörernas, tjänstemännens och politikernas synvinkel

Alla aktörer inom medborgarinstituten, Wava-institutet, Mellersta Österbottens konservatorium och yrkesutbildningen uppger att de har en plan för jämställdhet och likabehandling.

Finns redan, det är inget hinder. Vi har tillgänglighetsrutiner.

Hur mycket planen har behandlats på arbetsplatserna varierar. Wava-institutet och yrkesutbildningarna som har många tjänsteinnehavare och timlärare i huvudsak sätter av naturliga skäl mera tid på information medan medborgarinstituten med många timlärare inte kan göra mycket mer än sända ut planerna och hoppas att någon läser dem bland mängden information som ska ut.

Jo, vi har en egen plan. Lärarna känner inte så bra till. Utmaningen är timlärare som inte kan förväntas omfatta alla planer och styrdokument. Lärarna har skyldigheter men inte just rättigheter.

Utbildningsaktörerna ser delvis olika på tillgänglighets- och jämlikhetsaspekten som helhet. Man kan se att vissa har fokuserat på tillgänglighet vad gäller närhet till undervisningen. De flesta ser utmaningar med att nå ut till de många byarna. Det tycks finnas en mer eller mindre utarbetad princip bland medborgarinstituten att finnas nära eleverna och att anpassa undervisningstiden så att den så ofta som möjligt inleds direkt efter skoltid. Samtidigt konstaterar man att grupperna måste ha ett minimiantal kursdeltagare av ekonomiska skäl. Minimiantalet som kan variera mellan

7 och 9 elever är man delvis beredd att tumma på för att inleda en satsning i hopp om att gruppen växer, men samtidigt påpekar man att ekonomin i slutändan går före.

Det är utmanande med ett stort område. I gruppundervisning är minimiantal 8–9 men vi försöker tänka flexibelt. Det kan hända att en grupp växer ifall man börjar på med något för få. Gruppens storlek bestäms utifrån ekonomi. Undervisning i skolorna direkt efter skoltid är ett mål.

Övriga utmaningar vad gäller tillgänglighet som nämns är terminsavgiften, lokalernas lämplighet, lärarnas lämplighet och kontinuitet. För många barn och unga är det tryggt med ett bekant ansikte, men om arbetsförhållandena är sådana att läraren inte vågar eller kan satsa sin framtid inom ett medborgarinstitut blir kontinuiteten lidande.

Inom Wava-institutet är en stor del av verksamheten placerad i Jakobstad. Det har förstås mycket att göra med de ändamålsenliga lokaler och de resurser som tillsammans med yrkesutbildningarna koncentrerats till Campus Allegro. Institutets utlokalisering beror delvis på enstaka lärare som råkar bo på en ort eller kör igenom regionen på vägen till centralorten. På senare tid har ändå medvetna och framgångsrika satsningar gjorts för att utveckla speciellt musiklekskolan. Utmaningarna för Wava-institutet och utlokalisering gäller också lärarnas syn på undervisning på annan ort. Tiden som det tar att köra till en annan ort ersätts inte, och ofta möts lärarna av mindre lämpliga lokaler och kravet på att förflytta instrument eller material.

Vi försöker decentralisera med undervisning och evenemang ut i regionen. Hur får vi lärare som orkar om de ska sitta i bilen? Det är en fråga om samarbete där också Finlandsmodellen och andra ska medverka.

Många aktörer säger att barn och unga med särskilda behov och funktionsvariationer liksom nyfinländare syns mer och mer i deras verksamhet, men ingen statistik finns att tillgå och det finns behov av att se över strategierna. Vems uppdrag är det och vad är en tillräcklig nivå? En del aktörer medger att hela gruppen underrepresenterade inte finns inom deras verksamhet. Det framkommer ändå inte hur stora ansträngningar man gjort för att medvetet inkludera nya grupper. Frågan om assistenter och elevers behov av dem på fritiden är ett annat problem. En del aktörer anser att barn och unga som har assistent i skolan också borde ha tillgång till en på fritiden. Det är en jämlikhetsfråga, men en enskild aktör kan inte lösa assistentfrågan eftersom kostnaderna snabbt växer med nya anställningar. En viktig utveckling inom grundutbildningen men också inom grundläggande konstundervisning är rätten till individuell läroplan. Det betyder att vem som helst har möjlighet att studera till exempel vid Wava-institutet oberoende av förutsättningar. Denna möjlighet känner inte många till i dag, vilket leder till frågan om tillgänglighet vad gäller kunskap och spridning av information. En del aktörer anser att de inte har resurser att informera bättre om barns och ungas rättigheter än vad de gör i dag. Den allmänna synen på de underrepresenterades andel i konstundervisningen är att de är få och att man kunde göra mycket mer för dem.

Vi har inte lärare med specialkunskap när det kommer till särskilda behov. Man kan söka till oss och göra specifika examensdelar enligt en individuell lärostig. Vi har inte lärt oss hur man gör eftersom vi inte har haft case.

Enligt Viivi Seirala på Förbundet för grundläggande konstundervisning är utmaningarna med statens finansiering så stora att vi inte kan förvänta oss att lösa problemen med tillgänglighet och jämlikhet inom konstundervisning med statsandelsbaserad verksamhet. Vi måste enligt henne hitta nya kreativa lösningar, gärna via samarbete:

Klimatet har ändrats på senaste tiden mot ökad inklusion. Tröskeln har aldrig heller varit så hög till svenska kulturskolor. Även om skolan inte har allt så når man så många där.

I Sverige ser Ella-Kari Norberg utgående från sin post som styrelsemedlem i Kulturskolerådet att stödet för en mer inkluderande verksamhet har ökat. Enligt henne finns den bästa chansen att nå barn och unga på lika villkor i skolmiljön:

Vi diskuterar på fel nivå ... om vi ska nå flera och vi bestämmer det interkommunalt så måste vi ändra på synen. Vi måste tumma på vissa principer. Hur inkluderande vill vi bli? Vi borde fundera på våra prioriteringar. Har kanske inte förts runda bordet-diskussioner ännu i vår region med alla med. Tjänstemännen behöver få en spark och vad vill politikerna?

Könsfördelningen bland barn och unga inom konstundervisning är också en tillgänglighets- och jämlikhetsfråga. Här finns inte helt exakta siffror, men Wava-institutet har uppgett 34 % pojkar och 66 % flickor. En grov uppskattning av fördelningen inom medborgarinstitutet ger ännu lägre antal pojkar, medan YA uppger 30 % män och 70 % kvinnor. Novia har inte uppgett siffror. Möjligheten att meddela andra kön än man/kvinna eller pojke/flicka fanns med i enkäten, men av någon anledning kommer det inte fram trots att YA säger att man tydligt ser av könslig mångfald.

Den typiska kulturskoleeleven är en svenskfödd flicka med välutbildade föräldrar. Barn med musikutövande föräldrar är överrepresenterade.

Resultaten för regionen följer i stort sett den nationella där pojkarnas andel är endast 24,3 %, vilket framkommer i utredningen *Taiteen perusopetus 2020* (Luoma 2020). Det framkom under intervjuerna att frågan om könsfördelning inte verkar vara uppe på aktörernas agenda i någon större grad.

På nationell nivå är arkitektur och mediekonst de former som lockar mest pojkar, och de två konstformerna erbjuds inte i Jakobstadsregionen i dag bortsett från YA som erbjuder en inriktning på mediekonst. Ytterligare en faktor som inverkar på vilka målgrupper som deltar i konstundervisning kom fram under SKAPA Jakobstadsregionens seminarium ”Det är nu vi bygger vår framtid – tillsammans” den 8 juni 2023 där Cecilia Jeppsson föreläste över forskningsresultat ur avhandlingen ”Rörlig och stabil, bred och spetsig”. *Kulturell reproduktion och strategier för breddat deltagande i den svenska kulturskolan* (2020). Hon har fått fram resultat som visar på ett samband mellan kulturskoledeltagande och föräldrarnas utbildningsbakgrund. Det visade sig att barn med föräldrar som har högre utbildning och sedan tidigare också ett intresse för konst i högre grad anmäler sig till kulturskolan. Fenomenet skapar ett slags inavel där de redan intresserade och de redan välbestämda tar för sig medan andra grupper lämnas utanför. Det medför en risk för polarisering.

Kulturell och social reproduktion: Det mönster som skapas av att föräldrarnas kulturella och sociala intressen och status vidareförs till deras barn.

Slutligen är Jakobstadsregionens konstutbud begränsat, vilket framkom i avsnitt 4.2.1. De tre konstformer som dominerar utbudet är musik, bildkonst och dans. Det är förstås ett problem ur tillgänglighets- och jämlikhetssynvinkeln med tanke på barnens rätt att själva välja på vilket sätt de vill uttrycka sig med konstens hjälp.

Barn kan inte önska det de inte känner till.

Som tidigare framgått känner utbildningsaktörerna sig ganska begränsade i sina möjligheter att bredda utbudet. Det handlar om ekonomi, lärarbrist, elevunderlag med mera och det faktum att institutioner förändras sig långsamt.

Alla konstformer borde också behandlas jämlikt.

Undantagen från denna bakbundenhet och inbyggda stelhet är Finlandsmodellen och till viss del den undervisning småbarnspedagogiken och grundutbildningen erbjuder. Åtminstone har de en fördomsfri syn på konst och erbjuder till exempel kreativ-mix, det vill säga kombinerar olika konstformer till ett ämne. Även Wava-institutets många projekt ger utrymme för nytänk och experimenterande. Utmaningen här är igen långsiktigheten. Hur kan man skapa ett brett utbud med hög kvalitet långsiktigt?

Aktörer inom den kommunala politiken och tjänstemän ser det som en intressant möjlighet att samarbeta och fundera tillsammans på konst- och kulturverksamheten i regionen. Man anser att konst- och kulturverksamhet besitter bland annat en möjliggörande kraft och ser det som eftersträvansvärt att hitta strukturer som kan stödja barn och unga i framtiden.

Det bästa är, när kulturverksamhet funkar på kommunal nivå, när det är inkluderande och suddar ut socioekonomiska skillnader och olika gränssnitt mellan människor.

Konsten och kulturen anses vara så berikande att man önskar utveckla tillgängligheten och jämlikheten inom den. Politiker och tjänstemän påpekade också att kulturen kostar. Utövare av kultur och konst ska naturligtvis ha sin lön och en del politiker betonade att frågan om att göra konst mera tillgänglig delvis handlar om resursering. Man strävar ändå efter att öppna upp och bjuda in så att alla ska ha möjlighet att ta del av utbudet eftersom det finns familjer som inte har det så bra ekonomiskt. En lösning kunde vara förmånligare priser för deltagande eller till och med gratis verksamhet. Många av politikerna och tjänstemännen ser att man skulle kunna använda sig av exempelvis ”konstkort” eller kulturpass för att uppmuntra

till konst- och kulturaktivitet och på det sättet få alla oberoende av ekonomiska förutsättningar att delta i evenemang.

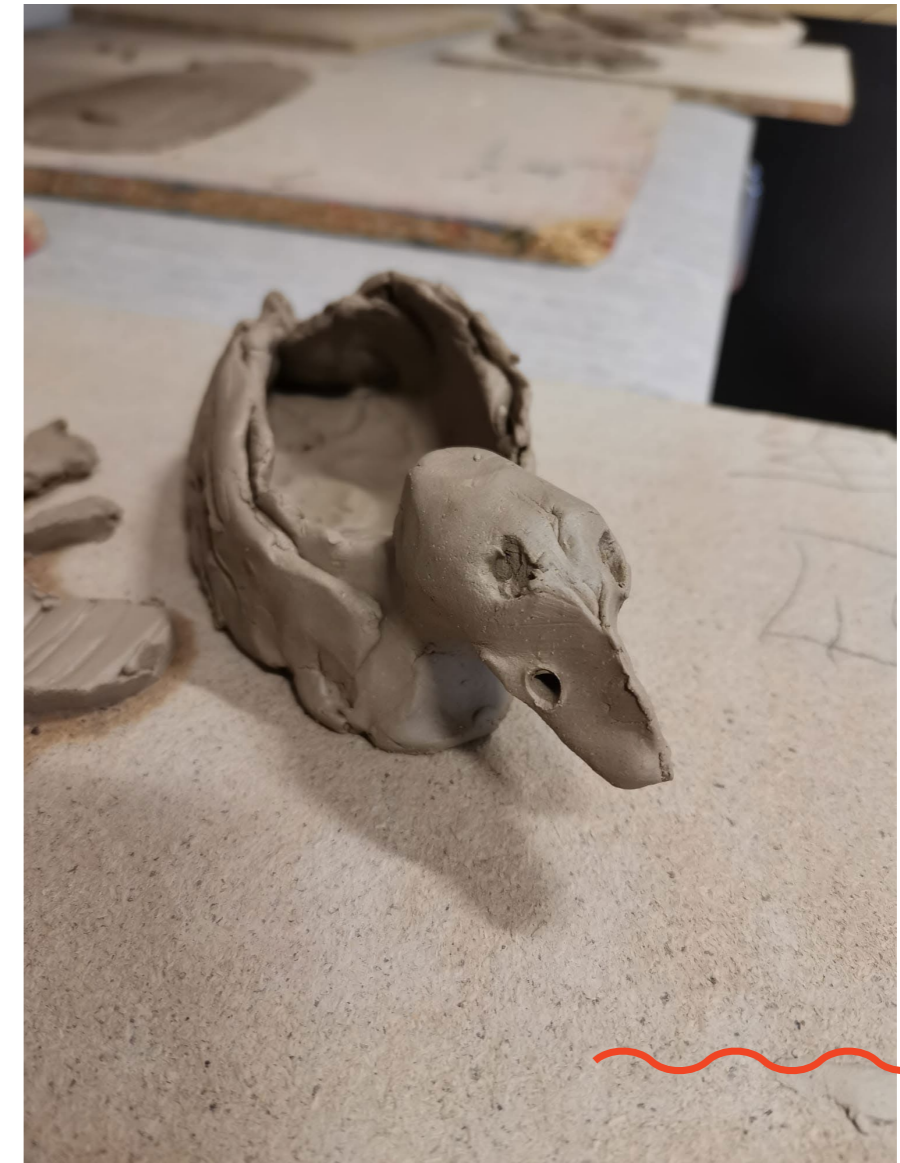
4.5.2 Ur barns, ungas och vårdnadshavares synvinkel

Utbudet av konst- och kulturverksamhet i Jakobstadsregionen har konstaterats vara allmänt bra, men kontentan av responsen som kommit in är att det kunde utvecklas på olika sätt. Det har kommit in förslag på att ordna kortare kurser på sommaren och att erbjuda flera alternativ för finsktalande barn. Kurser anses ofta vara dyra och bindande under en för lång tid, vilket ofta är en hel termin. Man önskar också prova på- och lågtröskelverksamhet, workshoppar och dylikt redan från fyra års ålder. Det anses vara viktigt att se till att det finns flera projekt för barn och unga att delta i. Vissa anser att avståndet till Jakobstad är för långt eller att det blir för krångligt med tidtabeller för barnfamiljer. Vissa i kommunerna klagat på bristande informationsgång, och här kunde SKAPA Jakobstadsregionen vara en god vägbanare för att öka kännedomen om utbudet.

Aktiv inom Wava-institutet är något som man önskade att varje ungdom och barn skulle ha möjlighet att ta del av. Det finns för var och en ett utbud bara man hittar det.

4.5.3 Underrepresenterade grupper och deras syn

Målet med tillgänglig och jämlik konst och konstundervisning är inte segregation eller att skapa en separat verksamhet för exempelvis invandrare, snarare är det eftersträvansvärt att olika samhällsgrupper möts. Men för att det ska lyckas behöver man kritiskt syna konstundervisningen: Vad är det som faktiskt erbjuds, är den tillräckligt flexibel, exempelvis gällande tidpunkt, längd och innehåll,

är den i vidare bemärkelse tillräckligt förmånlig och hurdan musik är det som spelas i konstundervisningen? Är vår lärarkår eller läroplan tillräckligt diversifierad?

Underrepresenterade syns inte för de söker inte. Man borde informera mera om deras rättigheter men det är också en resursfråga.

På vilka språk ordnas vår undervisning och hur önskar man att den ser ut? Och hur kan vi marknadsföra på ett för invandrare tillgängligt sätt? Det här är några frågor som man behöver jobba vidare med. Det kräver också en hel del tid att gå på djupet och att få underrepresenterade grupper som till exempel nyfinländare att bli intresserade. 2–3 månader är inte tillräckligt, utan det behöver vara en mer regelbunden kontakt. På ett övergripande plan får man räkna med att det här verkligen är ett långsiktigt arbete.

Hur får man med underrepresenterade? Kommunen borde lotsa barn till oss.

Integrationsenheten i Jakobstads ”Beats and rhymes”-projekt är ett exempel på verksamhet som involverar olika nationaliteter. Den började som en musikworkshop med en kongolesisk familj som höll på med gospelmusik och växte till en rapworkshop. Deltagarna har varit främst unga pojkar från länder som Finland, Eritrea, Syrien, Irak, Rumänien, Spanien och Libyen. Verksamheten har varit regelbunden, men inte ”spikad” verksamhet. Från början träffades gruppen regelbundet varje torsdag, men nu när det har formats en kärntrupp inom verksamheten bestämmer de via Whatsapp när de träffas. Trots att de inte träffas vid en på förhand spikad tidpunkt har det kunnat ordnas en framåtsträvande verksamhet.

5 Sammanfattande diskussion och åtgärdsförslag

Slutsatsen av resultatdelen bekräftar hypotesen om att konstundervisningen för barn och unga i Jakobstadsregionen inte är tillräckligt tillgänglig och jämlik. Frågorna som ställs i denna rapport är:

1. Hur ser tillgången till konstundervisning samt strukturerna kring den ut i Jakobstadsregionen i dag?
2. Vad kan vi i Jakobstadsregionen göra för att öka tillgängligheten och jämlikheten inom konstundervisning?

Resultatet visar tydligt att Jakobstadsregionen inte når lika många barn och unga inom grundläggande konstundervisning på fritiden som hela Finland. Ifall man beaktar hela regionens konstundervisning når man motsvarande mängd som landet i övrigt, men konstundervisning inom medborgarinstitut motsvarar inte den inom grundläggande konstundervisning.

Medborgarinstituten i regionen bedriver god konstundervisning och till viss del en verksamhet som närmar sig läroplansbaserad grundläggande konstundervisning. Det gäller speciellt institut där man har tjänsteinnehavare eller en profilerad verksamhet med långa anor. Men det finns också utmaningar med konstundervisning som bedrivs inom regionens medborgarinstitut. Aktörerna ser utmaningar med för få deltagare i kurser, lärarbrist, ständiga lärarbyten och elevernas motivation för långsiktiga studier. Medborgarinstituten har inte alltid de ändamålsenliga lokalerna som stöder en kvalitativ undervisning utan är hänvisade till skolutrymmen. En fördel med att använda skolans lokaler är förstås tillgängligheten. I ganska hög grad handlar medborgarinstitutens utmaningar om ekonomi och det faktum

att arbetsförhållandena för timlärare inte är attraktiva.

En orsak till det låga antalet barn och unga inom grundläggande konstundervisning är strukturell i och med att Kronoby kommun inte ingår i avtalet kring Wava-institutet som de övriga kommunerna i regionen. Kronoby har visserligen ett avtal med Mellersta Österbottens konservatorium men når inte speciellt många elever den vägen. En annan orsak till det låga deltagandet är att Wava-institutet endast förmedlar musik och dans regionalt, medan bildkonst och teater i första hand är till för barn och unga i Jakobstad. Wava-institutet har anhängit om statsandelar för regional undervisning i bildkonst men ansökan har avslagits. Orsaken är att statens finansiering av grundläggande konstundervisning inte förmår svara mot behovet i Finland.

Wava-institutet, som den stora aktören och resursen i regionen, kunde och borde utnyttjas bättre men institutet lider till viss del av att verksamheten är starkt centraliserad till Jakobstad. Det syns i antalet elever per kommun där Jakobstad är överrepresenterat i förhållande till de övriga kommunerna. De utmaningar Wava-institutet ser med utlokalisering handlar om kvaliteten på lokalerna i regionen och lärarnas attityd till att pendla. En mera utlokaliserad verksamhet i Wava-institutets regi handlar i sista hand om ekonomi. Det kostar att rusta upp ändamålsenliga lokaler och det kostar att förflytta lärare. Det skulle också kosta att öka antalet elever i Wava-institutet. Statens finansiering via statsandelar är mer eller mindre fryst, vilket betyder att kommunerna borde finansiera verksamheten själva eller använda statsandelar som riktas till medborgarinstituten. Ifall mer konstundervisning ska koncentreras till medborgarinstituten kräver det en grundlig värdediskussion. Den diskussionen handlar om medborgarinstitutens uppdrag, och i den frågan är allt ännu öppet. Politikerna upplevs inte heller ställa krav på innehållet utan fokus ligger på eko-

nomi. Planeringen av utbudet ligger på rektorena, och i de institut där det finns tjänsteinnehavare medverkar de också. Förutom behovet att fylla tjänsteinnehavarnas undervisningsskyldighet så planeras utbudet i ganska hög grad utgående från kundernas behov och önskemål. En styrning av grundläggande konstundervisning till medborgarinstituten kräver alltså en politisk process.

Projektet SKAPA Jakobstadsregionens mål är att barn och unga ska få mångsidig undervisning i många olika konstämnen som stöd för sin kreativitet, sina styrkor och sina utmaningar. Rapporten visar däremot att utbudet sett till antalet konstformer att välja mellan i Jakobstadsregionen är begränsat. Musik, bildkonst och dans dominerar och har relativt stabila och lokalt förankrade verksamheter medan teater och slöjd, som har en mindre kundkrets, är starkast i Jakobstad och Kronoby. Ordkonst erbjuds regionalt inom Wava-institutet i projektform men når för tillfället endast ett fåtal barn och unga. Yrkeshögskolan Novia ser möjligheter att koppla samman ordkonst med andra ämnen inom institutionen för konst och kultur i Jakobstad men har i dagsläget ännu inte inlett någon utbildning. Arkitektur, mediekonst och cirkuskonst har inte hittat sina platser i regionens utbud. Speciellt mediekonst vore viktigt att utveckla eftersom det kan locka pojkar som är underrepresenterade inom konstundervisningen. Dessutom finns det i Jakobstad andra stadiets utbildning inom YA för mediekonst och tredje stadiets utbildning inom Novia som tangerar ämnet.

I teorin är utbudet bredast inom Finlandsmodellen i regionen eftersom den utgår från barnens önskemål. Samtidigt framkommer det tydligt att utmaningen med Finlandsmodellen är kvaliteten, långsiktigheten och det faktum att barn och unga inte kan förväntas välja något de inte har ett förhållande till. Efterfrågan måste med andra ord odlas. En idé som framförs av representanter för Finlandsmodellen och småbarnspedagogiken är att starta ”pröva på”-verksamhet med låg tröskel,

gärna som konst-mix eller så kallade konstbad. I konstbad erbjuds eleverna en möjlighet att testa olika konstformer. Det finns ett behov av den form av lågtröskelverksamhet som Finlandsmodellen erbjuder, och den kan fungera som inkörsport till den övriga konstundervisningen i regionen.

Det finns inga direkta tankar och åsikter bland utbildningsaktörerna om hur brett utbudet borde vara, så här krävs det att diskussionen lyfts upp för att gemensamt utveckla en regional vision och strategi. Det finns en medvetenhet om att regionens resurser är begränsade, men samtidigt betonas möjligheterna att utveckla utbudet via samarbete. Frågan om utbudet handlar liksom andra relevanta frågor för projektet om vägval. Man kan välja mellan heterodoxa strategier, som i denna kontext förespråkar brett utbud, förnyelse och flexibilitet, eller ortodoxa strategier som föredrar ett smalare utbud, stabilitet och långsiktighet. På ett sätt kan man säga att bägge strategier finns, men det betyder inte per automatik att regionen har olika förespråkare i princip. Om hela regionens samlade resurser inom konstundervisning kan koordineras och formas till en regional vision och strategi behöver inte kostnaderna för ett ökat utbud vara ett problem.

Fördelarna med och effekterna av en tillgänglig och jämlik konstundervisning, som framförs i denna rapport, förhåller sig utbildningsaktörerna, politikerna och tjänstemännen positiva till. Man har tagit i bruk jämställdhets- och likabehandlingsplaner på arbetsplatserna och anser att de fungerar, åtminstone vad gäller personalen, eftersom få problem anmäls. Det gemensamma för utbildningsaktörerna är en positiv attityd, och man inser att man enligt lag är skyldig att främja likabehandling. Vad gäller förmågan att ändra sin verksamhetsmodell och organisera undervisningen på nya sätt ser det lite olika ut beroende på strukturella faktorer inom organisationerna. Överlag saknas ett djupare normkritiskt tänkande, vilket leder till att man i stället för att hitta sätt att

utveckla verksamheten mot en mera tillgänglig och jämlik konstundervisning hänvisar till ekonomiska utmaningar. Man står fast i gamla mönster och det saknas en medveten kompetens som skulle leda till större förändringar.

Inom vissa organisationer finns redan färdiga handlingsplaner för hur man agerar i relation till sina elever eller kunder, och man utvecklar pedagogiska metoder och miljöer som främjar likabehandling. Här har anställningsförhållandena stor betydelse. I de fall det finns tjänsteinnehavare eller timplärare i huvudsyssla är beredskapen bättre eftersom man ordnar fortbildning för personalen, som ofta också har kollegor att utbyta tankar och idéer med. Det kollektiva stödet när det gäller att utveckla nya verksamhetskulturer är viktigt och något som projektet bör jobba vidare med. Medborgarinstitutet har större utmaningar med att utveckla verksamheten och verka enligt jämställdhets- och likabehandlingsplaner. Man har inte resurser att fortbilda timplärare som ofta arbetar ensamma utspridda i kommunen. Det kollegiala stödet saknas. Dessutom är man hänvisad till lokaler som inte alltid uppfyller tillgänglighetskrav. Gemensamma fortbildningsdagar och en kampanj med investeringar i skolornas lokaler med syfte att höja tillgängligheten borde initieras.

Finlandsmodellen, medborgarinstitutet och Wava-institutet är alla lågtröskelverksamheter vad gäller inträde eftersom man inte tillämpar inträdesprov. Inom yrkesutbildning är frågan om likabehandling knepigare eftersom man ordnar urvalsprov. Å andra sidan är yrkesutbildningarna inte projektets primära aktörer vad gäller konstundervisning för barn och unga. Finns det en möjlighet för yrkesutbildningen att ompröva urvalsproven så att man bättre fångar upp underrepresenterade grupper? Vilka kompetenser behöver morgondagens pedagoger och konstnärer besitta?

Vad gäller samarbete och nätverk, med början från högsta politiska representation och tjänstemannarepresentation, finns det i regionen många forum att utgå ifrån. Det finns en rutin att behandla regionala ärenden, vilket också gör det möjligt att föra SKAPA-ärenden till exempel till samarbetsnämnden i Pedersörenejden. De svenskspråkiga medborgarinstitutet träffas regelbundet och kan inom ramen för Norra Ligan behandla eventuella regionala utvecklingsförslag som gäller konstundervisning. Eftersom man i Jakobstad har slagit ihop de svenskspråkiga och finskspråkiga arbetarinstitutioner med Wava-institutet kommer Wava och det finskspråkiga arbetarinstitutionen automatiskt få representation i Norra Ligan. Wava-institutet tillsammans med Mellersta Österbottens konservatorium ingår både i regionala och i nationella nätverk där frågor som är viktiga för projektet behandlas regelbundet. Småbarnspedagogik, förskoleundervisning, grundläggande utbildning och gymnasieutbildning har också nätverk med regelbundna träffar inom Jakobstadsregionen liksom representanter för Finlandsmodellen. De befintliga nätverken är en viktig förutsättning och av stor betydelse när projektet ska gå vidare med att stödja och utveckla konstundervisningen regionalt.

Det som saknas är regionala samarbeten och nätverk mellan de befintliga nätverken. Dessutom behandlas specifikt konstundervisning bara i en del av de nuvarande nätverken. Med tanke på att utbildningsaktörerna bedriver en offentlig service som omfattar många barn och unga borde det utvecklas regionala forum mellan de olika nätverken där man behandlar frågor som endast berör konstundervisning. Det skulle gynna en positiv och hållbar utveckling regionalt helt i linje med projektets syfte. Många aktörer önskar också ett ökat samarbete eftersom resurserna åtminstone inte förväntas öka. Man anser att samarbete gynnar alla. Samarbete kan gälla bland annat koordinering av läraranställningar, breddning av konstutbudet, utnyttjande av gemensamma lokaler och anskaffningar samt säkerställande av tillgången

till kompetenta lärare som undervisar enligt de behov som finns eller uppstår.

Ett tätare samarbete mellan yrkesutbildningen och medborgarinstitutet liksom mellan Wava-institutet och medborgarinstitutet borde utvecklas för att få igång diskussioner kring lärarbehov, studiestigar, tillgänglighet och elevunderlag. Utbildningsaktörerna inom konstundervisning borde också intensifiera samarbetet med småbarnspedagogiken, förskoleundervisningen, den grundläggande utbildningen och gymnasieutbildningen samt Finlandsmodellen. Det finns en öppenhet och vilja från skolans sida att öka samarbetet och man ser en möjlighet att utveckla en regional kulturläroplan, som koordinerar utbudet och höjer nivån. En utveckling av konstämnen i skolan borde ske i samarbete med skolnätverket BRAVO och det kräver framförhållning, noggrann planering och långsiktighet. Ett förslag kunde vara att regionen på sikt anställer en koordinator som blir ett ansikte för kulturläroplanen och det långsiktiga samarbetet.

Samarbete mellan utbildningsaktörerna och övriga sektorer i Jakobstadsregionen är viktigt. Om man ska göra allvar av konstundervisning som förebyggande verksamhet samt inkludera underrepresenterade grupper måste man bygga nätverk med välfärdsområdet, integrationsenheten i Jakobstadsregionen samt tredje sektorn. Politikernas roll som skapare av samhällsopinion och aktiva utvecklare av en mera tillgänglig och jämlik konstundervisning bör betonas.

Tillgängligheten och jämlikheten inom konstundervisningen i regionen kan utvecklas. Andelen underrepresenterade grupper inom konstundervisningen bör höjas. Här har utbildningsaktörerna ännu inte gjort tillräckligt, och det beror på många samlade faktorer. För det första har diskussionen om inkluderande konstundervisning inte ännu kommit tillräckligt långt i regionen. Det finns heller inga uttalade målsättningar eller exakta siff-

ror och fakta som stöd för strategiska beslut som gynnar inklusion. Denna rapport kommer med en del intressanta siffror, men en djupare utredning som tar fram sätt att mäta tillgänglighet och jämlikhet ur flera synvinklar borde sättas igång så att fakta kan läggas på bordet. På det sättet kan konkreta mätresultat och utvärderingar bli viktiga beståndsdelar i kommande strategiska projekt. Utan mätbara framsteg är projektet inte trovärdigt utan famlar i blindo.

En utveckling mot en mera inkluderande konstundervisning borde inledas med att definiera uppdraget. Vem ska göra vad? Vilka är målen? Ingen aktör i regionen kan enskilt lösa utmaningarna. Ingen enskild aktör har heller mandat att gå in på de andras områden. Det behövs en värdediskussion och debatt om hur regionen ska handskas med statsandelar och skattemedel. Tillgänglighet och jämlikhet handlar om många faktorer och bör ses ur ett brett perspektiv. Man kan säga att de första stegen redan är tagna, och det finns en medvetenhet om allas rätt till konstundervisning liksom om skyldigheterna att göra upp likabehandlings- och jämställdhetsplaner. Det finns också en positiv attityd gentemot projektet och syftet och med det. Utmaningen är att utbildningsaktörerna alltför långt håller fast vid traditioner och invanda mönster. Det syns bland annat i utbudet och konstundervisningens innehåll. Också pedagogiska färdigheter och pedagogiska miljöer begränsar tillgängligheten.

Sättet att informera och kommunicera med omgivningen kunde utvecklas till att bli mera inkluderande. Hur kan vi nå de som ännu inte vet att de har rätt till konstundervisning eller de som inte har något förhållande till konst? Det räcker inte med traditionella informationssätt via sociala medier som Facebook och Instagram eller skolans Wilma. Man når inte alla den vägen, speciellt inte invandrare eller andra underrepresenterade grupper. Olika sätt att marknadsföra sig bör övervägas eftersom information enbart på svenska

eller finska inte räcker till för att inkludera andra språkgrupper. Man bör ta med åtminstone engelska och eventuellt riktad information även på andra språk. Beskrivande videor är viktiga komplement till information i textformat. En viktig kanal för att nå föräldrarna kunde vara de lokala Hem och Skola-föreningarna (Förbundet Hem och Skola i Finland). Föräldrarna är i en nyckelposition, speciellt när det gäller barn och unga med annan kulturell bakgrund. Det behöver utvecklas kontaktytor mellan utbildningarna och barn och unga med annan kulturell bakgrund, eftersom sättet att se på kultur och konstundervisning är olika. Här måste projektet utveckla och intensifiera den uppsökande verksamheten. Principen är att om eleverna inte hittar till verksamheten söker man upp dem för att inleda en dialog.

En tillgänglighetsaspekt gäller studiestigar eller lärstigar som borde göras tydliga. Det finns forum som exempelvis Musikutbildning i Finland som informerar och guidar om studiemöjligheter inom musik, men det som Jakobstadsregionen framför allt behöver är information som gäller det lokala konstutbudet för barn och unga i Jakobstadsregionen. Kommunikation och information mellan de olika aktörerna har här en viktig roll liksom en etablering av kontakter till regionens studiehandledare.

Flera besök till småbarnspedagogiken och skolorna rekommenderas eftersom man både effektivt och rättvist når alla barn och unga med information om konstundervisning och konstupplevelser. Mötet med personal och lärare inom småbarnspedagogiken och skolorna är också viktigt med tanke på deras inspiration, motivation och kunskap om regionens konstundervisning. Att utveckla konstundervisningen inom småbarnspedagogiken och skolorna är ett sätt att öka tillgängligheten och jämlikheten. Det verkar finnas beredskap och vilja att ta emot konstbesök och andra idéer som stärker konstundervisningen i skolmiljön.

Termins- eller kursavgifter inverkar också på tillgängligheten, men det finns inte tillräckligt med underlag i denna rapport för att slå fast vad en rätt avgiftsnivå är. En fortsatt utredning kring effekterna av termins- eller kursavgifter borde initieras. Överlag förlitar utbildningsaktörerna sig på enkäter eller annan insamlad feedback och på jämförelser med andra institut. Det finns problem med detta förfarande eftersom man får anta att resultaten av enkäter och feedback inte omfattar underrepresenterade grupper vilkas deltagande i verksamheten är begränsat. Man kan inte heller utgå från att andra orters avgifter är normgivande. Finlandsmodellen är en modell som svarar bra mot kravet på tillgänglighet eftersom den är avgiftsfri för deltagarna. I de flesta fall erbjuds verksamheten också direkt efter skoltid, i skolans lokaler och med möjlighet till hemtransport.

Frågan om hur mycket regionen och enskilda kommuner satsar på konstundervisning är utmanande, och denna rapport har inte ett slutligt svar på det. Politikerna och tjänstemännen är inte heller medvetna om hur mycket det satsas kommunvis på konst och kultur. Det här säger något om attityden till området, och det gör det naturligtvis också svårt att ta ställning till om det ska satsas mer eller inte. Delvis har regionen koll på kostnaderna, och då handlar det om grundläggande konstundervisning som har öronmärkta statsandelar och dessutom tillförlitliga siffror i fråga om hur många barn som ingår i verksamheten och hur de fördelas regionalt. Medborgarinstitutet har svårt att plocka ut exakta siffror gällande antalet elever och exakta kostnader. Det borde utvecklas mätinstrument så att man kan mäta nuvarande kostnadsnivå men också följa nivån under en längre period. Detta behövs inte minst med tanke på statens planer att stödja förebyggande insatser inom välfärdsområdet men också för att få en bild av satsningarna på konst och kultur i sig.

Sammanfattningsvis kan konstateras att rapporten identifierar utmaningar men också möjlighe-

ter inom konstundervisning för barn och unga i Jakobstadsregionen. Utmaningen är en undervisning som i dag inte är tillräckligt tillgänglig och jämlik och som delvis befinner sig i en låst position med kulturell reproduktion som följd. Möjligheten är den gemensamma syn på konstens betydelse och barns och ungas rätt till konstundervisning som råder. Man är beredd att anpassa sig till nya strömningar i samhället gällande synen på konstundervisning och man ser möjligheter att utvecklas via samarbete. Det finns ett förtroende för SKAPA Jakobstadsregionen och en vilja för att gemensamt höja nivån på regionens konstundervisning. Nu behöver regionen samfällt gå vidare och definiera gemensamma målsättningar och visioner samt lägga fram strategier gällande utvecklingen av konstundervisning. Man behöver också gå vidare och utreda övriga aktörers syn på projektet. Den tredje sektorn, Österbottens välfärdsområde, andra utbildningsaktörer och strategiska organisationer behöver tas med i processen.

SKAPA Jakobstadsregionen kan i bästa fall betyda byutveckling, som beaktar varje kommuns behov, liksom stärkande av centrala aktörer och centralorten. Det ska finnas en spelplan där man får agera enskilt och en spelplan där alla agerar tillsammans enligt regionens vision. Tillsammans kan regionen bli starkare på många sätt: tala med en röst, utvecklas mot gemensamma mål, undvika onödiga överlappningar, bygga tydliga studiestigar, skapa bättre anställningsförhållanden, bredda utbudet, dela med sig av kunskap och erfarenhet, stärka regionens attraktionskraft och axla en stor roll i välfärdssamhället. Hållbara strukturer för ekonomi, administration, rekrytering och undervisningskvalitet kan uppnås ifall viljan finns. Det kräver en bred samhällsopinion som ser nyttan av projektet, och det kräver bindande politiska beslut i Jakobstadsregionen på högsta nivå. Framgången är beroende av ett starkt samhälleligt stöd.

5.1 Åtgärdsförslag

Att stärka konstundervisningen är en framtidsinvestering som Jakobstadsregionen inte har råd att låta bli att göra. Enligt Institutet för hälsa och välfärd (THL) har ensamhet och ångest ökat bland barn och unga. Psykiska störningar är den vanligaste orsaken till sjukdagpenning och invalidpension i Finland sedan 2019. De sammanlagda kostnaderna för psykiska störningar har för Finlands del uppskattats till cirka 11 miljarder euro per år. Men också andra utmanande samhällsfrågor som nutidens sociala och kulturella utmaningar kräver kreativa och innovativa lösningar. Konst och konstundervisning kan bidra till identitetsbyggande, interkulturell samverkan, kreativa färdigheter, välbefinnande och gott medborgarskap. Att öka tillgängligheten och bredda utbudet inom konstundervisning för barn och unga på alla utbildningsstadier är ett effektivt sätt att skapa en hållbar framtid.

Insikten och beredskapen att ställa om synen på konstundervisning är inte tillräckligt stor i dag, men det finns ändå goda förutsättningar att erbjuda kvalitativ konstundervisning för alla. Rapporten har visat att regionens konstundervisning präglas av en brist på samverkan och gemensamma strukturer, vilket bidrar till ineffektivitet. De samlade resurserna bör i stället användas mer effektivt, men detta förutsätter att en regional samordning och fasta samarbetsformer mellan alla utbildningsaktörer och andra sektorer etableras. Det är kommunerna och regionen som tillsammans ska möjliggöra barns och ungas rätt till konstundervisning.

För att kunna skapa en bestående förändring krävs både tid och resurser. Att bygga samarbete med konkreta resultat kräver en lång framförhållning, och de kommande två åren inom ramarna för SKAPA kommer inte att räcka. Men resurserna från statligt eller kommunalt håll ökar knappast i framtiden, så det enda alternativet är samarbete.

Förändringsarbetet kräver inspiration, motivation och samverkan. En nyckel till framgång är att också en bred samhällsopinion tycker det är viktigt. Ska regionen lyckas inkludera fler barn och unga i konstundervisningen kräver det politiskt beslutsfattande för att säkerställa att det regionala långsiktiga samarbetet fungerar på strategisk och operativ nivå.

Vilken typ av konstundervisning och konstfostran borde Jakobstadsregionen utveckla för att främja jämlikhet, deltagande och välbefinnande?

Som underlag för utvecklande av konstundervisningen i Jakobstadsregionen har sex riktgivande åtgärdsförslag sammanställts utgående från rapporten. Förslagen är endast ramar eftersom syftet med rapporten är att ge den kommande arbetsgruppen och inblandade aktörer frihet att tillsammans utveckla djupare visioner och målsättningar.

1. Utveckla konstupplevelser och konstundervisning inom småbarnspedagogiken och skolan

En regional kulturläroplan utarbetas och förverkligas i samarbete mellan skolor, barnkulturnätverket BARK, skolnätverket BRAVO, biblioteken, Kultur i skolan, Finlandsmodellen, Hem och Skola och aktörer inom konst- och kulturområdet. Planen baserar sig på regionens eget kulturutbud och kulturarv samt på barns och ungas önskemål. Personal och lärare ska på ett hållbart sätt erbjudas möjlighet att utveckla sig och känna sig delaktiga tillsammans med professionella pedagoger. Verksamheten och resultatet som uppnåtts bokförs och utvärderas. I den inledande fasen 2024–2025 leds processen av projektet SKAPA Jakobstadsregionen.

2. Inrätta ett regionalt barn- och ungdomskulturcenter

Centret leds av en koordinator och ett team. Det upprätthåller och planerar kulturläro-

planen samt verkar för att trygga och öka undervisningen i konstämnen och de resurser som behövs för att utveckla den. Centret arbetar för att inrätta en regional fond som stöder utveckling av konstundervisningen i regionen. Det fortsätter undersöka barns och ungas samt vårdnadshavarnas tankar kring kultur och konstundervisning. Det leder också den uppsökande kulturverksamheten som består av:

- Sektorsöverskridande verksamhet i samverkan med Integrationsporten, Kvarnen, After Eight, Optima m.fl.
- Verksamhet som utvecklas i samarbete med barn och unga
- Verksamhet med särskilt fokus på nyfinländare, barn och unga med funktionsvariationer eller särskilda behov.

Övriga uppgifter:

- Anlitar ambulerande personal med specialkunskap inom uppsökande verksamhet.
- Skapar mötesplatser mellan regionens befintliga konstundervisning och underrepresenterade grupper.
- Ordnar fortbildning samt samlar bästa pedagogiska och administrativa praxis för att stödja undervisning och verksamhet inom området.
- Tar vara på konstnärliga kunskaper bland nyfinländare.
- Anlitar och anställer nyfinländare och personer med funktionsvariationer eller särskilda behov.

3. Utveckla samverkan mellan regionens utbildningsaktörer, tredje sektorn och övriga samhället

Regionens utbildningsaktörer inom konstundervisning tillsammans med tredje sektorn och

övriga aktörer som är strategiska för projektet inleder en process för att utarbeta en gemensam regional vision för hur konstundervisningen ska utvecklas.

- Skapar en vision för förändring.
- Definierar regionens syn på tillgänglig och jämlik konstundervisning.
- Breddar konstutbudet och satsar på mångfald.
- Identifierar och utvecklar tydliga studiestigar.
- Organiserar lärarbanker.
- Utvecklar gemensamma ändamålsenliga undervisningslokaler, koordinerade materialanskaffningar och investeringar.
- Arrangerar gemensamma fortbildningsdagar.
- Koordinerar verksamheten.
- Tar fram siffror och mätresultat samt prognostiseringar.

4. Skapa en bred samhällsopinion

Med projektets hjälp aktualiseras konstundervisning i diskussioner och värdediskussioner bland förtroendevalda och tjänstemän, vilket är en förutsättning för utveckling av konstundervisningen i området. För att åtgärdsförslagen ska ha effekt måste de också bakas in på strukturell nivå och genomsyra organisationers verksamhet. I den inledande fasen 2024–2025 leds processen av projektet Skapa Jakobstadsregionen. Det handlar helt enkelt om att leda med exempel. Alla måste börja där de står.

Temaområden:

- Stärka konstundervisningens image och relevans i bildningskommunen och i en förändrad omvärld. Kommunerna borde lära sig mera om vad konstundervisning är och varför den är viktig samt hur den ska bli en naturlig del av bildningskommunen.

Hur identifierar kommunerna konst och betydelsen av den?

- Kulturpolitiken ska ge förutsättningar för att barn och unga i hela regionen ska ha tillgång till ett kulturutbud och kulturella aktiviteter som präglas av mångfald och hög kvalitet.
- Se till att kommunerna och välfärdssområdet lotsar barn och unga till konstundervisningen.
- Utveckla en strategi kring kommunikation samt höja förändringsberedskapen och förmågan till omställning via riktade kampanjer och djupgående samhällsdebatter.
- Initiera värdediskussioner om regionens gemensamma resurser samt debattera och lyfta frågan om vem som gör vad, hur många konstuttryck regionen erbjuder samt hur många barn och unga som ska nås.
- Se till att visioner och målsättningar skrivs in i kommunala beslut och dokument.
- Involvera och engagera beslutsfattare till exempel i debatter och workshoppar.

5. Öka kunskapen om barns och ungas rättigheter

Att öka tillgängligheten och jämlikheten inom konstundervisningen är väldigt högt ställda och förpliktande mål. Ansträngningar görs för att öka kunskapen som stöd för utvecklingen. Det är av vikt att lärare, rektorer, personal, vårdnadshavare och elever har kunskap om barns och ungas rättigheter.

- Det är viktigt att reflektera över hur väl den verksamhet som bedrivs inom regionen överensstämmer med visionen om allas rätt till att utveckla sig genom konstundervisning.

- Barn ska kunna ge uttryck för sina åsikter och kunna delta i det kulturella och konstnärliga livet. Detta gäller alla barn, även de med olika former av särskilda behov.
- Det är viktigt att ge barn och unga goda förutsättningar att ha inflytande på verksamhetens utformning och innehåll – öka delaktigheten.

6. Initiera lokala utvecklingsprojekt

Med lokala utvecklingsprojekt kan man stärka känslan av att alla är med och alla får något, samtidigt som det ger utrymme för lokal profilering och stärker mångfalden i hela regionen. Förslagen kan bli hur många som helst och bör utvecklas under tid, men under arbetet med rapporten har det kommit in några förslag och tips:

- Jeppo-Pensala skola inleder i samarbete med SKAPA ett projekt som lyfter upp den lokala folkmusiken och folkdansen.
- Projektet samarbetar med regionens specialklasser som inspirerade av *48 tusen möjligheter* fortsätter uttrycka sig med hjälp av teaterkonst.
- Inspirerat av SKOFF-projektet (<https://wavainstitutet.fi/2022/09/offentlig-konst-utmaning-och-mojlighet>) inleder SKAPA-projektet samarbete med småbarnspedagogiken och skolan kring skapande av offentlig konst i skolmiljö.
- Ambulerande lärare/ledare med invandrabakgrund får sysselsättning inom projektet och möter regionens barn och unga. Två eller flera kulturer möts.
- Projektet lyfter upp mediakonst (eventuellt också andra konstformer) i samband med konstbesök inom småbarnspedagogiken och skolorna.

Litteratur

- Ahlsved, Kaj 2014–2015. ”Jakobstadsnejdens musikinstitut 40 år”. Jakobstadsnejdens musikinstitut. http://www.musikhuset.fi/wp-content/uploads/2015/09/JMI_40_web_SE.pdf.
- Fancourt, Daisy & Saoirse Finn 2019. ”What is the evidence on the role of the arts in improving health and well-being? A scoping review”. World Health Organization. Regional Office for Europe. <https://iris.who.int/handle/10665/329834>.
- Garoff, Lasse 2019. *Mer än en hobby. En kartläggning av den grundläggande konstundervisningen på svenska i Finland*. Helsingfors: Svenska kulturfonden. https://www.kulturfonden.fi/wp-content/uploads/2020/03/MerAnEnHobby_inlaga_lagupplöst.pdf.
- Guetzkow, Joshua 2002. ”How the arts impact communities. An introduction to the literature on arts impact studies”. Working Papers 44, Princeton University, School of Public and International Affairs, Center for Arts and Cultural Policy Studies.
- Hjerpe, Linnéa 2022. *Kunskapskriser och stärkande processer. En studie av musikpedagogiska praktiker från ett normkritiskt perspektiv*. Examensarbete. Yrkeshögskolan Novia.
- Houni, Pia, Isto Turpeinen & Johanna Vuolasto 2020. *Taidetta! Kulttuurihyvinvoinnin käsikirja*. Helsingfors: Centret för konstfrämjande. <https://innokyla.fi/sites/default/files/2021-04/Kulttuurihyvinvoinnin%20k%C3%A4sikirja.pdf>.
- Jeppsson, Cecilia 2020. ”Rörlig och stabil, bred och spetsig”. *Kulturell reproduktion och strategier för breddat deltagande i den svenska kulturskolan*. Doktorsavhandling. Konstnärliga fakulteten, Göteborgs universitet.
- Juntunen, Marja-Leena & Eeva Anttila 2019. ”Taidekasvatus – peruskoulun sokea piste”. *Kasvatus* 50(4), s. 356–363.
- Juntunen, Marja-Leena & Sanna Kivijärvi 2019. ”Opetuksen saavutettavuuden lisääminen taiteen perusopetusta antavissa oppilaitoksissa”. [Accessibility in the Basic Education in the Arts institutions in Finland.] *Finnish Journal of Music Education* 22(1–2), s. 70–87.
- Kaukko, Mervi, Jenni Alisaari, Leena Maria Heikkola & Nick Haswell 2022. ”Migrant-background student experiences of facing and overcoming difficulties in Finnish comprehensive schools”. *Education Sciences* 12(07). <https://doi.org/10.3390/educsci12070450>.
- Lehikoinen, Kai 2017. ”Taide hyvinvoinnin edistäjänä kaupungeissa”. Poster. ArtsEqual. https://www.artsequal.fi/news/-/asset_publisher/cQsjTaubBMax/content/artsequal-postereita.
- Luoma, Tiia 2020. *Taiteen perusopetus. Selvitys taiteen perusopetuksen järjestämisestä lukuvuonna 2019–2020*. Raportit ja selvitykset 2020:4. Utbildningsstyrelsen. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/taiteen_perusopetus_2020.pdf
- Sundblom, Dan 2022. *SKAPA – konstundervisning för barn och unga på svenska i Finland*. Svenska kulturfonden. https://www.kulturfonden.fi/wp-content/uploads/2022/08/SKAPA_rapport_240822_FINAL.pdf.
- Sylvin-Reuter, Annika 2022. ”Kreativiteten är människans superkraft – vi kan alla träna upp vårt kreativa öga”. Svenska Yle 20.8.2022. [svenska.yle.fi/a/7-10019668](https://www.svenska.yle.fi/a/7-10019668).
- UNESCO 2006. ”Road Map for Arts Education”. The World Conference on Arts Education. Building Creative Capacities for the 21st Century Lisbon, 6–9 March 2006. Paris: UNESCO. http://portal.unesco.org/culture/es/files/40000/12581058115Road_Map_for_Arts_Education.pdf/ Road+Map+for+Arts+Education.pdf.
- UNESCO. 2010. *Seoul Agenda. Goals for the development of arts education*. Paris: UNESCO. http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/CLT/pdf/Seoul_Agenda_EN.pdf.

Bilagor

- Bilaga 1 Intervjufrågorna
<https://docs.google.com/document/d/1-O6lL01t6G6VN MfDXdXf3SM2fSwmB9KyJDVjCf3RlVA/edit?usp=sharing>
- Bilaga 2: Enkätfrågorna
<https://forms.gle/NsW6BVkYmsUVfwSbA>
- Bilaga 3: Frågor till representanter för Finlandsmodellen
https://docs.google.com/document/d/1uYSA3rYuSd9bmKHQZ26tQy45BIQFaJ5ENFdoe_yvCX0/edit?usp=sharing
- Bilaga 4: Konst och kultur som välfärd – en paneldiskussion
https://drive.google.com/file/d/1Pc8vDXxzNUS3k6efhXNg2zuyL_AOw338/view?usp=sharing
- Bilaga 5: Labyrintens hemlighet
<https://docs.google.com/document/d/1TWFGfOJZfIBzJN-galOhTwtFFym3KGF51mc5n052ONI/edit?usp=sharing>
- Bilaga 6: Konstutbudet i Jakobstadsregionen
<https://drive.google.com/file/d/1yA77g0oMgSWTGyVX9FwsF6TuH-Rnr3G2/view?usp=sharing>
- Bilaga 7: Hemkommunernas betalningsandelar
https://drive.google.com/file/d/1izuluuzkV_wb-0GVIUnXsrXQbUodCvMb/view?usp=sharing
- Bilaga 8: Wava-institutets terminsavgifter
<https://wvainstitutet.fi/wava-institutet/terminsavgifter>

